

«Empowerment og ansvarsutvikling -

Musikkterapi i fengsel»

En single-case studie med en innsatt på Bastøy fengsel.
Kartlegging av ti timers deltagelse i musikkaktiviteter og
betydningen av dette.

Hanne Johansen

Masteroppgave i musikkterapi

Norges musikkhøgskole

Vår 2014

You can take a horse to the water, but cannot make him drink. The drinking is his business. But even if your horse is thirsty, he cannot drink unless you take him. The taking is your business (Bateson, 1980, i Bruscia, 1998, s. 71)

Forord

Dette forordet markerer slutten på denne prosessen som materstudent i musikkterapi ved Norges Musikkhøgskole, og slutten på en lang, utfordrende og spennende skriveprosess.

Jeg vil starte med å takke min kjære ”veiledermor”, Bente Almaas, for gode tilbakemeldinger og konstruktiv kritikk. Du har dessuten inspirert meg med historier fra egne praksisopplevelser og motivert meg gjennom ditt engasjement for musikk i fengsel. Du er en knallgod lærer og veileder, som gjør meg i godt humør og får meg til å le, selv i alvorets time. Dine motivasjonsfraser som ”Go-go-go” og ”Hopp, Karoline Hopp”, har satt seg dypt i hjernebarken, og vil neppe forsvinne om jeg noen gang blir gammel og dement. Ikke bare er du en god veileder, men også en samtalepartner og god lytter, som jeg har satt veldig pris på i to krevende år.

Jeg vil også rette en takk til min fantastiske mamma, som jeg er så uendelig glad i. Du har gitt meg masse støtte og veiledning.

En stor takk til Bastøy fengsel, som lot meg gjennomføre prosjektet mitt hos dere.

Tusen takk til informanten min! Du har gitt meg kunnskap og erfaring, som jeg kan ta med meg videre i arbeid med menneske og musikk. Oppgaven hadde ikke vært noen ting uten deg!

Takk til den supre klassen min, familien min og vennene mine, som har trodd på meg!

Takk til alle lærerne og praksisveiledere, for deres engasjement og kunnskapsdeling på min vei mot en blivende musikkterapeut.

Horten, 11. mai 2014

Hanne Johansen

Sammendrag

Studien undersøker temaet musikkterapi i fengsel. Fokuset har vært betydningen av musikkterapi i et rehabiliteringsperspektiv innenfor kriminalomsorgen. Studien er gjort i forbindelse med et masterprosjekt, hvor jeg har gjennomført 10 musikkterapitimer med en innsatt på Bastøy fengsel.

Forskningsdesignet er kvalitativt, og studien er en singel-case studie med noen aksjonsforskningsaspekter. Metoden for innsamling av data er retrospektiv ustrukturert observasjon og ustrukturert logg, i tillegg til lydopptak. Fremgangsmåten for analysering av dataene er hermeneutisk-fenomenologisk. Det er fire analysekategorier som har vært fremtredende temaer i datainnsamlingen. Relevant litteratur og teori har beskrevet kategoriene. Kategoriene er: *rus og kriminalitet, mestring, musikk som/i terapi og rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling*. Foruten om disse analysekategoriene har helse og livskvalitet, både i teori og empiri, vært fremtredende temaer. Funnene er beskrevet under kategorien: *rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling*, der de andre analysekategoriene er flettet inn.

Studien konkluderer med at musikkterapi kan bidra på flere områder i en rehabiliteringsprosess med en innsatt i åpen anstalt, gjennom blant annet mestringsopplevelser, ønske om musikalsk aktivisering etter løslatelse, relasjoner til andre lovlydige, styrking av identitet og livskvalitet, avbrekk fra fengselstilværelsen og supplement for rus.

Emneord: *musikkterapi, rehabilitering, rus og kriminalitet, endring og utvikling, mestring, helse, livskvalitet, og identitet.*

Summary

This study examines the topic of music therapy in prison, and the focus has been whether music therapy is of any importance in a rehabilitation perspective. The study was done in conjunction with a master project, where I have completed 10 hours of music therapy with a prisoner on Bastøy prison.

The method used is a qualitative single-case study with some action research aspects. The data collection is based on retrospective unstructured observation and unstructured log in addition to audio recordings. The procedure for analysing the data is hermeneutic - phenomenological. There are four categories, which have been prominent themes in the data collection. These have been analysed through relevant literature and theory. The categories are: intoxication abuse and crime, coping, music as/in therapy and rehabilitation - with a focus on change and/or development. Apart from these analytical categories, health and quality of life have been prominent themes, both in theory and empiricism. The findings are described under one category only: *Rehabilitation - with a focus on change and/or development*, where the other analysis categories also are included.

The study concludes that music therapy can help in several areas in a rehabilitation process with an inmate in an open prison institution. This can be achieved through coping experience, wish for musical activities after release, new relationships with non-criminals, strengthening of identity and quality of life. Break from prison life and a supplement for intoxication abuse.

Key words: music therapy, rehabilitation, intoxication abuse and crime, change and development , coping, health , quality of life and identity.

Innhold:

1 Innledning.....	8
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	8
1.2 «Empowerment og ansvarsutvikling - Musikkterapi i fengsel»	9
1.3 Problemstilling.....	10
1.4 Personlig betydning og relevans for fagfeltet og samfunnet	11
1.5 Oppsummering	12
1.6 Oppgavens disposisjon og innhold.....	12
2 Presentasjon av feltet	13
2.1 Åpen versus lukket anstalt	13
2.1.1 Åpen anstalt – ”Fengselsøya”.....	13
2.1.2 Lukket anstalt og generelle prinsipper for straffegjennomføring	14
2.2 Hvem får sone på Bastøy fengsel	16
2.3 Humanøkologisk soning i åpen anstalt.....	18
2.4 Hva er min rolle.....	19
2.5 Avslutningsord	20
3 Metode.....	21
3.1 Innledning til metode	21
3.2 Arbeid mot problemstilling	21
3.3 Vitenskapelig tilnærming	22
3.3.1 Valg av metode.....	22
3.3.2 Single-case studie og aksjonsforskning	23
3.3.3 Kvalitativ metode.....	24
3.3.4 Fenomenologi og hermeneutikk	25
3.4 Valg av informant	26
3.5 Datainnsamling.....	26
3.5.1 Litteratursøk	27
3.6 Analyse	27
3.6.1 Kategorier	28
3.6.2 Observasjon, logg og lydopptak	29
3.7 Avgrensning – oppgavens omfang og funn	30
3.8 Ethiske refleksjoner	31
4 Teoretisk innfallsvinkel	32
4.1 Innledning til teori	32
4.2 Helse	32
4.3 Livskvalitet.....	34
4.4 Rus og kriminalitet.....	35
4.4.1 Opphavet til kriminalitet og forebyggende tiltak	35
4.4.2 ”Når skaden allerede har skjedd” – tiltak i fengsel som kan motvirke videre kriminalitet	36
4.4.3 ”Personene bak lås og slå”	37
4.5 Mestring	39
4.5.1 Mestring - en vei til god helse	39
4.5.2 Mestring - en dannelse av identitet	41
4.6 Musikk som/i terapi	45
4.6.1 Musikkens betydning	45
4.6.2 Nivåforståelser av musikk.....	46
4.6.3 Bruscia (1998) områder og nivåer i musikkterapeutisk praksis.....	48

4.6.4	Performance – samfunnsmusikkterapi.....	51
4.7	Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling.....	52
5	Empiri – analyse og funn.....	54
5.1	Innledning til kapitlet	54
5.2	Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling.....	54
5.2.1	Kartlegging, mening og mål.....	54
5.2.2	Styrket selvbylde gjennom mestring og utfordring.....	57
5.2.3	Styrket selvbylde gjennom beundring fra andre og av seg selv.....	59
5.2.4	Glede i hverdagen	60
5.2.5	Et menneske bak handlingene	62
5.2.6	I ettertid	65
6	Metarefleksjon – fra forskning til samfunn Teoretisk og empirisk sammenfatning	66
6.1	Drøfting	66
6.1.1	Musikkterapi som bidrag i rehabiliteringsarbeid med en innsatt i en åpen fengselsanstalt	66
6.2	Avslutning	70
	Litteratur	71
	Vedlegg: Samtykkeerklæring, søknader og tillatelser.....	75

1 Innledning

Denne innledningen vil presentere hvilke fremtredende aspekter oppgaven har. Kapitlet vil utdype tittel og tema for oppgaven, så vel som problemformulering og bakgrunnen for den. Oppgavens disposisjon og innhold vil også bli introdusert i kortfattet form. Sentrale begreper for dette kapitlet er: *tema, bakgrunn for valg og problemstilling*.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har jobbet med musikkopplæring på Bastøy fengsel siden 2011. Interessen for dette feltet begynte for alvor med faget ”Musikk i fengsel og frihet (MIFF)” fra studiet ”Musikk og helse” ved Norges Musikkhøgskole. Det var et spennende fagområde innen musikkterapi. Jeg ble inspirert av Venja Ruud Nilsen (2007) og fortellingen fra hennes liv som pioner og skaper av «Musikk i fengsel og frihet». Jeg fikk, og har et ønske om å være med på å utvikle og formidle dette fagområde videre. Jeg har selv erfart at musikk i fengsel gir en ny hverdag til mange innsatte, og at det gir dem nye interesser og sosiale tilhørigheter. Mitt engasjement for dette har utspring fra eget engasjement for samfunn og sosiale tilhørigheter, menneskesyn og verdier.

Jeg har lært mye om meg selv i arbeidet i fengselet, både om mine egne tanker og fordommer, og de innsatte har stadig overrasket og inspirert meg. Jeg møter ofte nye innsatte som kommer for å ha timer, enten i grupper eller på enetimer. Musikken som velges er alt fra å lytte til klassisk musikk, spille akkordprogresjoner mens man rapper, spille Rock og Blues eller ønske om å lære godnattsanger, som man kan synge for barna sine. Gjennom erfaringsbasert kunnskap, ser jeg at menneskene der ”inne” er like forskjellige som ”deg og meg”. Jeg opplever at musikken og musikkaktivitetene er noe som beskrives som meningsfullt for de fleste. - Det har en slags betydning. Jeg vil derfor beskrive kort et par eksempler fra deres formidling av hva musikken kan bidra til.

Eksempel 1:

Jeg kom på jobb en dag, og skulle ha en ene-time med en innsatt. På timen spurte han meg om jeg hadde bladd igjennom den ene sangboken jeg har liggende der. - Han hadde skrevet en hilsen til meg. Jeg fant fram boken og bladde igjennom. Under sangen ”Den fyrste song” hadde han skrevet: ”*Takk for at du lærte meg denne, Hanne! ☺ ”Navn”*”. Han forklarte etterpå at dette var en sang han skulle synge for barnebarna sine, og som han allerede hadde planlagt å synge i sin mors begravelse.

Eksempel 2:

En av de nye bandmedlemmene på Bastøy hadde vært med å spille en konsert for et større publikum utenfor ”fengselsøya”¹. Noen dager senere spurte jeg han om hvordan det hadde vært å spille konsert. Da svarte han: ”*Det var den beste dagen i mitt liv*”. – Tenk, den beste dagen i hans liv, til tross for at han sitter i fengsel!

Det er flere slike rørende og gode øyeblikk, som jeg opplever binder oss mennesker nærmere hverandre, til tross for ulik fortid. Det er også slike opplevelser som gjør at dette føles som verdens fineste jobb. Det var nettopp dette som fikk meg til å velge tema og problemstilling for mitt masterprosjekt.

1.2 «Empowerment og ansvarsutvikling - Musikkterapi i fengsel»

Tittel for masteroppgaven viser til hvilket fokus innen musikkterapi prosjektet har hatt. Dette er en singel-case studie med en innsatt på Bastøy fengsel og kartlegging av ti timers deltagelse i musikkaktiviteter og betydningen av dette.

Empowerment-begrepet er et fenomen som er i ”vinden” om dagen, og kanskje nettopp i en sammenheng der personer har relativt lite bestemmelse i eget liv, kan det være nødvendig å se på synspunktene og relevansen rundt Empowerment. Ansvarsutvikling er blant visjonene til Bastøy fengsel (Kriminalomsorgen, Bastøy fengsel, 2014), og kan ses på som et begrep nærliggende Empowerment. Dette er begreper som vil bli belyst både teoretisk og gjennom funn i oppgaven.

¹ Henviser til kapittel 2. Punkt 2.1.1

Sitatet av Bateson (1980, i Bruscia, 1998, s. 71) på side 2, beskriver på mange måter tittelen på oppgaven. Hesten kan være en innsatt og «du» er omsorgspersonen som kan vise til riktig vei, slik at han eller hun kan bli vist til ”vannkilden”. Disse ordene av Bateson (Ibid.), sier noe om hvordan Empowerment må til for å få ”orden” i eget liv, men at man kan trenge noen til å hjelpe en på riktig vei.

Jeg ønsker med dette prosjektet å belyse noen av de aspektene som musikkens betydning, og betydningen av deltagelse i musikkaktiviteter, kan ha for den innsatte.

1.3 Problemstilling

Hvordan kan musikkterapi bidra i rehabiliteringsarbeid med en innsatt i en åpen fengselsanstalt?

- Med fokus på endring og/eller utvikling av livskvalitet og identitet, gjennom mestring og deltagelse.

1.4 Personlig betydning og relevans for fagfeltet og samfunnet

Personlig er oppgaven av betydning for meg, da den kan gi meg et bredere faglig og erfaringsbasert grunnlag, som jeg kan ta med meg videre i arbeidet i kriminalomsorgen. Prosjektet har gitt et sterkere innblikk i egen praksis, samtidig som jeg har fått mer teoretisk kunnskap om arbeidet.

Fagfeltet

For musikkterapien som fagfelt ønsker jeg at denne oppgaven kan være til inspirasjon og metodisk lære for andre som jobber eller ser for seg praksis i fengsel. Den kan også gi noe kjennskap til og perspektiver rundt rusomsorg, fordommer og forforståelse. Jeg ønsker at prosjektet skal kunne dokumentere noe av det arbeidet musikkterapeuter kan gjøre, og hvordan det kan være av betydning for klientene, som i dette tilfellet blir omtalt som ”innsatt” eller ved navnet ”Frank”². Med tanke på betydningen av det musikkterapeutiske arbeidet, kan andre yrkesgrupper kanskje få et nytt eller bredere inntrykk av, og forståelse av musikkterapifaget. Forhåpentligvis vil nytteverdien av prosjektet komme frem. Dette er noe som kanskje kan bidra til opprettelse av flere stillinger i kriminal- og rusomsorgen.

Samfunnet

Prosjektet bygger på et rehabiliteringsperspektiv, som i denne oppgaven går ut på at den innsatte skal ”få” noen verktøy, eller nye handlemuligheter gjennom å bruke musikkaktiviteter som middel. Rehabiliteringsperspektivet for innsatte er noe kriminalomsorgen og Straffegjennomføringsloven setter høyt på agendaen (Kriminalomsorgen, 2014; Lovdata, Straffegjennomføringsloven ”u.å”). Jeg ønsker å vise samfunnet og de nevnte etatene hvilke type arbeid som kan gjøres i henhold til dette, og av hvilken betydning det kan ha for samfunnet.

² Jeg bruker et fiktivt navn på den innsatte som jeg har gjort prosjektet sammen med. Jeg har valgt ”innsatt” eller ”navn” som betegnelse på denne personen. Jeg har derfor gått bort ifra klient, bruker, fange, informant osv.

1.5 Oppsummering

Jeg har nå beskrevet bakgrunn for valg, og hva prosjektet handler om. Mine tanker om betydningen av prosjektet er også kommet frem i korte trekk. Oppgaven er praksisnær, og derfor er den skrevet med et muntlig og personlig språk.

1.6 Oppgavens disposisjon og innhold

I neste kapittel vil jeg gi en presentasjon av feltet, hvor studien er gjennomført. Teorien, i kapittel 4, belyses i form av analysekategorier, som har vist seg å være fremtredende under datainnsamlingen. Dette vil jeg komme nærmere inn på under metodekapittelet. Det vil også komme frem noen empiriske deler under teorikapittelet, som er knyttet opp mot praksis, og metoder som er brukt. Teorikapittelet er den største delen av oppgaven, og er av betydning i forhold til funnene i prosjektet. I kapittel fem vil jeg ta med deg, som leser, på en beskrivelse av observasjoner jeg har gjort sammen med en innsatt, gjennom en musikkterapi prosess på ti timer. Jeg vil også fortelle noe om hvordan prosjektet har påvirket han etter at de ti timene var avsluttet. Musikken og musikkaktivitetenes betydning vil komme frem i funnene, som også drøftes i lys av teori i kapittel 6.

2 Presentasjon av feltet

I dette kapittelet vil jeg ta for meg hva som kjennetegner forskningsfeltet i dette prosjektet. Derfor vil jeg komme inn på hva åpen anstalt kontra lukket anstalt er. Jeg vil også si noe om hva som kjennetegner en innsatt og hva et humanøkologisk fokus er. Min opplevelse som musikk lærer/-terapeut³ i fengsel, vil også bli forklart. Jeg ønsker at dette vil interessere deg som leser, og at mitt engasjement for kriminalomsorgen kan føres videre. Dette kapittelet er ikke veldig fremtredende når det gjelder problemstilling og tema, men inneholder refleksjoner og informasjon som kan være av relevans i arbeidet med innsatte og i kriminalomsorgen. Sentrale begreper for dette kapittelet er: *åpen versus lukket anstalt, straffegjennomføring, humanøkologi, musikktilbudet på Bastøy og min rolle.*

2.1 Åpen versus lukket anstalt

I og med at jeg kun har arbeidserfaring fra Bastøy fengsel vil dette kapittelet begrenses til teori og drøfting om lukket anstalt, og den åpne anstalten vil beskrives gjennom min opplevelse av Bastøy fengsel, og dette fengselets prinsipper.

2.1.1 Åpen anstalt – ”Fengselsøya”

Bastøy landsfengsel er en åpen anstalt, og sier at de er en arena for ansvarsutvikling (Kriminalomsorgen, Bastøy fengsel, 2014). Fengselet har hele 115 plasser av de 900 ordinære plassene for åpen soning i Norge (Bastøy fengsel, 2010; St.meld. nr. 27 (1997-98)). Generelt utgjør åpen soning en tredjedel av fengselsvesenets plasser (St.meld. nr. 27 (1997-98)). Bastøy fengsel ligger på en øy ute i Oslofjorden og har kun mannlige innsatte (Bastøy fengsel, 2010). Soningen har som formål å forberede den innsatte på livet utenfor fengselet (Ibid.) Bastøy fengsel har et humanøkologisk livssyn⁴, og ønsker at den innsatte skal gjennomføre livsstilsendring og selvutvikling under soningen (Ibid.). På Bastøy fengsel sin hjemmeside står det skrevet at fengselet er et øysamfunn som har fokus på at relasjoner og miljøvern skal opprettholdes gjennom sosialisering og bruk av de

³ På bakgrunn av at jeg har stillingsbeskrivelse som musikk lærer i den faste jobben jeg har på Bastøy, og at jeg har hatt masterprosjektet på utsiden som musikkterapistudent, har jeg her valgt å skrive musikk lærer/-terapeut.

⁴ Humanøkologi kan leses om i kapittel 2. Punkt 2.3

ressursene øya kan tilby (Ibid.). På øya dyrkes mat gjennom landbruk og dyrehold, og søppelen behandles for det meste på øya, da de ønsker at utslipp av CO2 skal være på det minimale (Ibid.).

Justis og beredskapsdepartementet (St.meld. nr. 27 (1997-98)) sier at det er kontakten mellom innsatt og ansatt som er det viktigste grunnlaget for å unngå svikt. Dette opplever jeg at prioriteres høyt i åpen soning, og Bastøy fengsel har en policy om at de som jobber der må ha god kommunikasjon- og relasjonskompetanse (Bastøy fengsel, 2010). Ellers har de innsatte arbeidsplasser eller går på skole som finner sted på øya (Ibid., se: Arbeidsdrift og Importtjenester). De har telling med oppstilling flere ganger om dagen, slik at alle sikkerhetstiltak skal kunne opprettholdes (Ibid., se: Sikkerhet) .

De har også tilbud med kurs og aktiviteter som fisking, fotball, «pappa i fengsel», rusmestring, musikktilbudet (Ibid., se: Importtjenester, Straffegjennomføring og Fritid). De innsatte har ikke lov til å forlate øya, og har områder de må befinne seg på til visse tidspunkter, uten om noen særskilte ordninger. Jeg oppfatter det som at soningen på Bastøy tar sikte på at gjennom sikre tiltak skal den innsatte få og opprettholde mer suverenitet. Jeg forstår det som at åpen soning setter fokus på at den innsatte i større grad skal selv disponere tiden under soningen. Dette gjennom å være mer selvstendig og uavhengig. Dette er på mange måter det som beskriver Empowerment-begrepet, som er sentralt for oppgaven. Dette vil beskrives nøyere i teorikapittelet.

2.1.2 Lukket anstalt og generelle prinsipper for straffegjennomføring

Lukkede anstalter er anstalter hvor det i følge gjeldende lov og reglement skal treffes fysiske sikkerhetstiltak og føres særlig tilsyn med sikte på å hindre at de innsatte rømmer eller begår andre uregelmessigheter. Krav til større sikkerhetsnivå og godt aktivitetstilbud medfører høyere gjennomsnittsutgifter pr. soningsdøgn for lukkede anstalter enn for åpne anstalter (St.meld. nr. 27 (1997-98), Boks 4.1 Lukkede anstalter).

Lukkede anstalter har annerledes sikkerhetsnivå og drift enn åpne anstalter. Jeg har fått inntrykk av at innsatte trives bedre i en åpen anstalt med tanke på eget følelsesliv og trivsel⁵. Jeg har blitt fortalt historier fra flere som har vært på lukket anstalt. Der har de blant annet fortalt at luften er dårlig der, de følte seg innstengte og ensomme⁶. Dessuten er det mange som forteller at de kun har hatt sosialt samvær på en time om dagen, når de har vært på ”lukket”. Med tanke på dette synes jeg det er vanskelig å forestille meg hvordan dette skal endre den innsatte i lys av rehabilitering med tanke på verdier og holdninger til et felles samfunn. Det er allikevel klart at man må forsikre seg om at nye kriminelle handlinger ikke blir begått, kanskje spesielt med tanke på vold og annen kriminalitet rettet direkte mot andre personer.

Jeg har blitt fortalt at det er flere av de innsatte som har vanskeligheter med å forholde seg til det «nye» samfunnet de kommer til på en åpen anstalt, etter soning på lukket. Da de for eksempel er vant med at andre låser dem inn og ut av dørene. Noen av de innsatte på Bastøy har stått på utsiden av rommene deres og ventet på at noen av de ansatte skal komme å låse de inn, da dette er deres eget ansvar på Bastøy fengsel.

Alt i alt er straffen en frihetsberøvelse, og Norge har et fengselssystem som tar utgangspunkt i at de innsatte skal ut igjen. Da er det gunstig for samfunnet og dets økonomi, at de ikke begår ny kriminalitet. I Straffegjennomføringsloven står det i kapittel 1. Lovens anvendelsesområde og generelle prinsipper for straffegjennomføring, § 2. Formål: ”Straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold” (Hentet fra: <http://www.lovdato.no/all/tl-20010518-021-001.html>). Jeg må allikevel stille meg spørsmålet om dette er tilfellet, da jeg opplever at historiene fra de innsatte ofte spriker med disse prinsippene for straffegjennomføring. – Er det mulig å tilfredsstille alle behovene innsatte har, i form av rehabiliterende tiltak? Betydningen av disse prinsippene kan være avgjørende for den innsatte så vel som for samfunnet. Et rent hypotetisk eksempel kan være to innsatte, der begge sitter på en lengre dom. Den ene har fått

⁵ Frank forteller bl.a. om at han trives bedre på Bastøy fengsel enn da han satt på lukket. Henviser til Kapittel 5. Punkt 5.2.5

⁶ Henviser til kapittel 5. Der han forteller om bl.a. klaustrofobi og det å bare se gitter, når man sitter på en lukket anstalt.

rehabiliterende tilbud, den andre har ikke fått tilbud. Et spørsmål man da kan stille er: «Hvem av disse to vil du ha som nabo?»

Empowerment og ansvarsutvikling står det i tittelen. Dette er kanskje noe mange ser på som ikke eksisterende i lukkede fengsler. - Der låser de ansatte opp og igjen dørene for de innsatte. - De gir deg tid til å tenke. – Men gir de deg tid til å handle? Under § 3.

Innhold, i Straffegjennomføringsloven, står det: ”Kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for at domfelte skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke nye straffbare handlinger” (Ibid.). Videre står det om aktivitetsplikten den innsatte må gjennomføre. Dette går ut på at han eller hun må delta i aktiviteter under soningen, som arbeid, opplæring eller lignende. Det står også at det skal gis tilbud om fritidsaktiviteter. Fritidsaktiviteter er dermed ikke sett på som en plikt, men et tilbud. - Hva innebærer egentlig disse forholdene som skal legges til rette for at den domfelte skal kunne gjøre en egen innsats? Ligger ikke disse blant annet i fritidsaktivitetene, da disse ikke er påtvunget, men et valg? – Skulle det vært mer fokus på valg og selvbestemmelse for å opprettholde den domfeltes egen innsats i rehabiliteringsprosessen?

Lovens anvendelsesområde og generelle prinsipper for straffegjennomføring har mye si for dette prosjektet. Det er på mange måter dette jeg ønsker å beskrive da jeg trekker inn rehabilitering i problemstillingen^{7,8}.

2.2 Hvem får sone på Bastøy fengsel

Det er vanskelig å finne spesifikke fellestrekk hos de innsatte, fordi de har helt forskjellig bakgrunn, både kulturelt, familiært og sosialt. De kommer med helt forskjellige holdninger og de har gjort helt forskjellige kriminelle handlinger. Bastøy tilbyr plasser for hele dommen eller deler av den. De som sitter på Bastøy fengsel har dommer på gjennomsnittlig 5 år (Bastøy fengsle, 2010, se: Straffegjennomføring). Noen soner hele straffen der, men mesteparten kommer fra andre fengsler (Ibid.). Frank, som jeg skriver om i dette prosjektet har sittet på lukket anstalt i 2 år og 3 måneder før han kom til Bastøy

⁷ Problemstilling finner sted under avsnitt 1.3 i kapittel 1.

⁸ Mer om hva straffegjennomføringen skal inneholde og forvaltningssamarbeid kan man lese om på: <http://www.lovddata.no/all/tl-20010518-021-001.html> under § 3. Innhold og § 4. Forvaltningssamarbeid.

fengsel.

Mine opplevelser av samhandling med de innsatte

Det er mange utfordringer som kan kjennetegne innsatte. Opphavet eller bakgrunnen for de kriminelle handlingene kan være mange. Typiske faktorer som kan spille inn er blant annet rus og personlighetsforstyrrelser⁹.

Jeg opplever at det å samarbeide og få beskjeder kan være vanskelig for flere av de innsatte. Jeg har blant annet opplevd at noen av de innsatte har blitt sinte når de har fått beskjed om at de må være stille når vi skal stemme instrumentene. Det har ved flere anledninger vært behov for å diskutere respekt for hverandre og holdninger innad i en gruppe, for gruppens beste. Jeg opplever at band, sanggrupper og relasjonene mellom klient og klient, eller klient og terapeut, kan være virkningsfullt i endringer av for eksempel ”attityde”. Jeg fornemmer at det i fengselet er et slags hierarki blant de innsatte. Dette er også noe som kan være utfordrende i gruppesammenhenger. Jeg erfarer at det er vanskelig for flere å ha øyekontakt eller ta i mot beskjeder fra hverandre. Den sosiale kompetansen er med andre ord ofte vanskelig å forstå seg på. I en slik jobb er sikkerheten helt klart et viktig moment, da flere av de innsatte har problemer med å kontrollere for eksempel sinne.

Ut i fra et helt subjektivt innblikk på Bastøy, vil jeg si at det er like forskjellige mennesker der, som alle andre steder. Jeg ser allikevel at noen ting går igjen, og påvirker institusjonens kultur. I fengselet snakkes det for eksempel en del om den såkalte «fengselshumoren» - en humor jeg vil beskrive som grov. En innsatt fortalte meg en gang at humoren var måten en kunne klare å leve med seg selv på, etter det han hadde gjort. Han fortalte at åpenheten ved å ”tulle” med det, gjorde det hele litt enklere. De er alle i en felles situasjon der friheten er tatt i fra dem, og dermed er det også en del humor og vitser av hvordan det er å ikke ha bestemmelsesrett i eget liv. ”Fengselshumoren” kan jeg på mange måter forstå meg på, men det er ikke alltid like lett å akseptere det.

⁹ Dette vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 4.

En annen utfordring er de innsattes relasjonskompetanse. Jeg opplever ofte at de uttrykker misnøye i det å føle seg urettferdig behandlet, og det å ta situasjoner personlig er en gjennomgående ting. For eksempel når jeg har vært syk og borte fra jobben, må jeg ofte forklare at det ikke har noe med dem å gjøre. Det kan være de kommer med kommentarer som: ”Er du lei av oss, eller?”, ”Hvor har du vært a? Tatt deg litt fri?”. Andre ting som flere opplever som urettferdig eller personlig kan for eksempel være timefordeling. Det å få en kabal til å gå opp, med tanke hver enkeltes behov, kan være utfordrende i seg selv. Jeg opplever ofte kommentarer hvis noen har fått flere timer enn dem selv. Det kan også være problemer med å øve på samme sang med to forskjellige. Det har ført til reaksjoner som at *den* sangen var noe ”vi” hadde, og at det føles meningsløst å være der hvis ikke man kan ”ha noe i fred”.

2.3 Humanøkologisk soning i åpen anstalt

Humanøkologisk soning på Bastøy vil si at fokuset er at mennesket er en del av et større sosialt system, og derfor er relasjonskompetansen og mennesket som en del av natur og samfunn viktige prioriteringer på Bastøy (Bastøy fengsel, 2010).

Humanøkologien er opptatt av forholdet mellom mennesker og deres sosiale og kunstige skapte miljøer og fokuserer på hvordan mennesker samvirker og påvirkes av hverandre og naturen. Det betyr at alle ansatte i Bastøy fengsel forventes å ha kompetanse, forståelse og fokus på relasjoner og hvordan vi påvirker og påvirkes av hverandre i tillegg til respekt for hvordan vi bruker og forvalter naturen omkring oss. Dette er fengslets og øysamfunnets verdisyn (Ibid.).

De innsatte på Bastøy bor i vanlige hus, som ikke inneholder celler. De arbeider og går på skole innenfor et bestemt område. Her skal de leve så «normalt» som mulig, til tross for at de befinner seg på et fengselsområde som de ikke kan forlate. Dette er en forberedelse på livet utenfor fengselet.

Både bygninger og natur er vernet. Fængslet og hele øysamfunnet drives ut fra et humanøko­logisk verdisyn og forståelse. Det medfører bl.a i at landbruket er øko­logisk, fængslet behandler det meste av eget søppel, og et konstant fokus er satt på å minimalisere utslipp av CO2 (Bastøy fængsel, 2010).

2.4 Hva er min rolle

I løpet av arbeidsperioden på Bastøy fængsel, har jeg hatt innsatte som har sagt og gjort ting som gjør at jeg vet hvorfor jeg ”brenner” for akkurat dette. Det har vært historier som har berørt og endret meg som person. Det har på flere måter endret mitt syn på mennesker. Jeg har blitt fortalt om rusproblemer og vanskelige oppvekstsvilkår, og at musikken nå har blitt den nye rusen. Det å spille for andre eller seg selv, mestre og utfordre har gitt mange ny kunnskap og selvfølelse. Det er flere som har som mål å drive med musikk eller kulturarbeid når de løslates, og det at mange har lovlydige planer for fremtiden kan være nytt. Dette er positivt og motiverende for meg som blivende musikkterapeut.

I jobben som musikk­lærer på Bastøy er det ca. 10¹⁰ som benytter seg av tilbudet. Jeg er der en dag i uken og tilbyr alt fra band og sanggrupper til enetimer med forskjellige instrumenter og/eller sang. Jeg jobber under Vestfold kulturnettverk, skolen på Bastøy og MIFF (Musikk i fængsel og frihet). Dette masterprosjektet gjøres utenfor den faste jobben, men blir lagt opp på ganske likt vis. I jobben som musikk­lærer har jeg helt klart et spesielt fokus rettet mot mestring, livskvalitet og helse. Da jeg har musikk og helsefaglig bakgrunn, er dette er naturlige aspekter å ta med seg i jobben innenfor en slik type institusjon. I masterprosjektet har jeg med meg *en* innsatt, der jeg studere hvordan musikkterapi kan bidra i rehabiliteringsarbeid med han. Hvor fokuset er på endring og/eller utvikling av livskvalitet og identitet, gjennom mestring og deltagelse.

¹⁰ Grunnen til at dette er et ca. tall, er fordi de innsatte til stadighet byttes ut ved at noen blir løslatt og noen kommer inn.

2.5 Avslutningsord

Gjennom dette kapitlet har jeg presentert forskningsfeltet, og de utfordringer og opplevelser man kan møte på underveis i kriminalomsorgen. I neste kapittel vil prosjektets metode presenteres.

3 Metode

3.1 Innledning til metode

I dette kapittelet gjør jeg rede for hvilke metoder jeg har brukt og fremgangsmåten av prosjektet. Bjørndal beskriver metode: "(...) som et redskap vi kan bruke for å se virkeligheten bedre" (2012, s. 29). Prosjektet er gjennomført på bakgrunn av flere av hans tanker om metodebruk og observasjon. Jeg vil presentere hvordan jeg har funnet frem til dataene, og hvorfor jeg har brukt akkurat denne type datainnsamlingsmetode. Jeg vil også komme kort inn på litteratursøk, og hvordan jeg har funnet frem og arbeidet med dette. Metodekapittelet vil gjøre rede for metodevalg i henhold til problemstilling. Mitt analysearbeid av empirien vil også bli forklart under dette kapittelet. Sentrale begreper for dette kapittelet er: *Problemstilling, vitenskapelig tilnærming, metode, valg av informant og analyse.*

3.2 Arbeid mot problemstilling

Jeg bestemte meg tidlig for tema til prosjektet. Det å skrive noe angående musikk i fengsel, var et klart valg for meg¹¹. Jeg ønsket å finne mer ut om den innsattes situasjon, erfaringer og opplevelser av musikkterapi i fengsel. Jeg var nysgjerrig på hva som var svarene eller refleksjonene til den innsatte - den subjektive virkelighet. Når jeg startet dette forskningsprosjektet var det betydningsfullt for meg å finne noe som var relevant for min egen fremtid som blivende musikkterapeut, og noe som kan være til hjelp og bruk for andre musikkterapeuter¹². Ønsket er at forskere eller praktikere innenfor den samme arenaen, kan få bruk for dette. Mine valg ble tatt på bakgrunn av arbeidsplassen min i fengselet. Her hadde jeg opplevd mange situasjoner som jeg ønsket å få dokumentert, satt i perspektiv og reflektert rundt. På Bastøy har jeg hatt mange opplevelser som jeg ønsker å dele, men jeg jobber med mange innsatte i fengselet og begrensningen har også en rolle i en så omfattende, men ikke "stor nok" oppgave som dette¹³.

¹¹ Henviser til punkt 1.1 Bakgrunn for valg av tema.

¹² Henviser til punkt 1.4 Personlig betydning og relevans for fagfeltet og samfunnet

¹³ Dette vil jeg komme nærmere inn på i dette kapittelet under punkt 3.4 og 3.7

Rehabilitering har et sterkt fokus i kriminalomsorgen, og med tanke på nytteverdi, valgte jeg også å dra inn dette perspektivet inn i prosjektet. Problemstillingen ble derfor:

Hvordan kan musikkterapi bidra i rehabiliteringsarbeid med en innsatt i en åpen fengselsanstalt?

- Med fokus på endring og/eller utvikling av livskvalitet og identitet, gjennom mestring og deltagelse.

På bakgrunn av problemstilling valgte jeg kvalitativ metode som innfallsvinkel til svar.

3.3 Vitenskapelig tilnærming

3.3.1 Valg av metode

Min oppfattelse av hvordan man kan finne frem til svar, og hvilke svar som faktisk kan finnes frem til, var av betydning når jeg valgte problemstilling og metode. Da jeg skulle velge problemstillingen, tok jeg for meg et spørsmål av epistemologisk art. - Hva kan jeg egentlig få kunnskap om? Jeg stilte meg også spørsmålet: "Hva er egentlig vitenskap?". Samtidig er det et fenomen, noe jeg ønsker å finne ut av. - Hva er egentlig svaret på problemstillingen? De ontologiske spørsmålene trer frem for meg - det er noe jeg ønsker svar på. Det er allikevel ikke avgrenset til et ontologisk spørsmål, da det handler mer om subjektive, sosiale og kulturelle fenomener, enn en forståelse av bestemt erkjennelse eller sann kunnskap (Thornquist, 2003). Jeg kunne valgt å gå inn i et kvantitativt paradigme, men da ville svarene vært av helt annen karakter, enn det jeg er ute etter.

"Naturvitenskapelig forskning er følgelig høyst nødvendig i helsefag, men kan aldri belyse fagenes sammensatte og sosiale karakter og dets meningsdimensjoner" (Ibid., s. 69). Begrunnelsen for at jeg har valgt et kvalitativt metodisk prosjekt, er på bakgrunn av at jeg har vært ute etter meningsdimensjonene musikkterapi kan ha for den innsatte.

3.3.2 Single-case studie og aksjonsforskning

Oppgaven baserer seg på en kvalitativ metode, og ligger i grenseland mellom en single-case studie og aksjonsforskning. I hovedsak har jeg vært ute etter de svarene jeg kan få fra en innsatt, der opplevelsene og erfaringene, samt betydningen av musikkterapien har vært i fokus. Jeg er allikevel opptatt av dokumentasjonen av eget arbeid, og hva det kan bidra til, og hva som erfares i praksis. Dette er noe som setter fokuset mot et aksjonsforskningsparadigme. Både mening og handling er sentralt i dette forskningsprosjektet. Bjørndal (2012) beskriver aksjonsforskning som noe som skjer da praktikere forsker på eget arbeid. Han beskriver at arbeidet i aksjonsforskning kan ofte ses på som en spirallignende prosess, der man ønsker å få ny kunnskap om praksisen og komme med nye ideer som kan forbedre den. Bøe og Thoresen¹⁴ skriver:

”Aksjonsforskning handler om å forske sammen med andre for å skape og studere endring i og gjennom forskingsprosessen” (2012, s.17). De beskriver videre at fremskaffelsen av dokumentasjon, tolkning og refleksjon har en sentral plass, og at handlingene er essensielle i prosessen. Videre skriver de: ”Dette er en del av det som skal til for at læringen skal føre til ny kunnskap og endring” (Ibid., s.17).

Jeg ser også på Frank som en ”medforsker/co-researcher” i dette prosjektet. Han har fått bidra i meningen bak prosjektet, vært med på loggskrivning og refleksjon rundt arbeidet. Han har også godkjent analysen, samt oppgaven i sin helhet. Dette er også noe som drar dette prosjektet mot aksjonsforskning. Ryen skriver: ”Antropologenes begrep ”informant” viser til at de som forskeren intervjuer, gir informasjon om den aktuelle kulturen, mens ”medforsker” (engelsk: ”co-researcher”) impliserer at forskeren ser vedkommende som medarbeider, slik man ofte finner i aksjonsforskning (...)” (2002, s. 17). Dette er også en av grunnene til at jeg har valgt å bruke navnet på den innsatte, og ikke begrepet informant. Meningen i arbeidet med musikkterapi i fengsel er et fremtredende fokus for oppgaven, derfor er det naturlig å ha et åpent blikk mot praksisen. ”I et case study-design bygger kunnskapsutviklingen på en eller flere enkeltstående historier” (Malterud, 2013, s. 142).

¹⁴Å skape og studere endring: aksjonsforskning i barnhagen. Kilden: «Bøe og Thoresen, 2012.» forsvaret jeg med at dette er et direkte sitat tatt ut av et kapittel i boken som ikke handler om barnehage, men som generelt tar for seg aksjonsforskning som metode.

Dette prosjektet er bygget på dokumentasjon fra 10 musikkterapitimer som Frank har deltatt på. Franks historie er mye mer enn kun det som er dokumentert og utvalgt som relevant data i forhold til problemstillingen. På bakgrunn av at jeg i dette prosjektet forteller en historie fra musikkterapitimene med Frank, har jeg valgt å sette dette under et singel-case study-design. Jacobsen (2003) forklarer slike type undersøkelser som *absolutte enheter*. Dette vil si at det er et enkeltindivid som studeres til bestemt tid og sted¹⁵. En slik type studiet er på aller laveste nivå (Ibid.)¹⁶. Malterud (2013) sier videre at forskere innenfor casestudier må kunne redegjøre for hvorfor historiene som er valgt ut, er av relevans ut over seg selv. Videre skriver hun: ”Forskeren skal arbeide for å identifisere de omstendighetene ved historien som gjør at den har noe spesielt å fortelle. Så vil historien og måten den presenteres på, eventuelt demonstrere sin relevans for leseren og fremtiden” (Ibid., s. 142)¹⁷.

3.3.3 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode utspiller seg som oftest innenfor humaniora og samfunnsvitenskapelig forskning. Ryen argumenterer for kvalitativ forskning, da hun skriver: ”Kvalitative forskere peker på at valide data også kan komme fram ved andre enn kvantitative data, og at kvantifisering ikke bare kan avdekke sosiale prosesser, men også tilsløre dem” (2002, s. 19). Hun skriver om at kvalitativ forskning er å studere tingene eller personene innenfor deres naturlige setting. Jeg forstår det som at hun forklarer at meningene er vel så viktig som handlingene, og at dette kan forskes på gjennom observasjoner og analyser (Ibid.). Dette er noe som ligger nært dette prosjektet, da jeg har valgt å gå inn i en praksis og observere og kommunisere rundt det som skjer i handlinger og meninger.

¹⁵ Jeg har gjort en studie med *en* innsatt, innenfor en bestemt kontekst, til en bestemt tid.

¹⁶ Hvis studien skulle gått opp et nivå, kunne man undersøkt flere innenfor samme fengsel, ved å gi dem samme tilbud. Et enda høyere nivå kunne vært å gi alle i fengselet samme tilbudet. Man kunne også gitt tilbudet i flere fengsler og sett på svarene som hadde kommet fram i samme type observasjon. Dette ville ført til et enda høyere nivå (Jacobsen, 2003).

¹⁷ Henviser til punkt 1.4 Personlig betydning og relevans for fagfeltet og samfunnet. Henviser også til avslutning punkt 6.2

3.3.4 Fenomenologi og hermeneutikk

Prosjektet har utspilt seg både innenfor et hermeneutisk og et fenomenologisk paradigme. På mange måter ønsket jeg å komme frem til en kjerne, et svar på problemstillingen, men en bakgrunn for å gå inn i prosjektet uten noen forforståelse, har jeg ikke hatt.

”Fenomenologi fremstilles ofte som læren om det som kommer til syne og viser seg” (Thornquist, 2003, s. 83). – På mange måter er det nettopp det dette prosjektet handler om. Likefullt handler det om forståelse av hvordan *en* person opplever musikkterapi, og hvilken betydning det har for han. Det sier derfor svært lite om hva musikkterapi bidrar til i fengsel, generelt.

Jeg har gått inn i prosjektet med forforståelser og tolkninger. Jeg har opplevd nye ting underveis i hele prosjektarbeidet, og ser på den måten ingen enkle svar, eller noen kjerne i det hele. *En* fastsatt konklusjon er derfor ikke et tilfelle, men en essens av noe har kommet frem. ”Hermeneutikk dreier seg om spørsmål knyttet til forståelse og fortolkning” (Thornquist, 2003, s. 139). Den innsattes og mine observasjoner i dette prosjektet knyttes til den hermeneutiske forståelsen, men allikevel kan man si at vi har funnet frem til noe konkluderende som viser seg for Frank. I fenomenologien sier man ”Til saken selv” (Thornquist, 2003). Jeg forstår det som at det handler om å komme frem til et svar, men at svarene syner seg for *noen*. Når det gjelder Frank, har vi kommet frem til noen holdbare konklusjoner, og i det ligger det kanskje en fenomenologisk begrunnelse. Dette er ikke noe som nødvendigvis, kanskje heller lite sannsynlig, hadde vært svar hos en annen, eller svar hos Frank innenfor annen kontekst. Bjørndal (2012) skriver blant annet om å være kritisk i observasjoner i ulike kontekster. Han skriver ”Spesielt kan en stå i fare for å generalisere observasjoner i en kontekst til å være generelle for alle kontekster” (Ibid., s. 52). Dette prosjektet er av sosial og kontekstuell karakter, og i det ligger det en hermeneutisk bakgrunn for svar. Konklusjonene som kommer frem av prosjektet vil derfor være konklusjoner av så langt vi er kommet i en prosess, innenfor den konteksten vi befinner oss. Det blir som å se på prosjektet som en hermeneutisk spiral, som hele tiden er i bevegelse, og gjør at jeg/vi får en dypere og ny innsikt (Thornquist, 2003). Jeg vil derfor aldri komme til en fullstendig forståelse, men forståelse av enkeltdeler som igjen påvirker helhetsforståelsen (Ibid.).

3.4 Valg av informant

Valg av informant ble gjort etter at søknader og de formelle krav var innvilget. Det skulle en god del forarbeid til for å gjøre en studie i fengsel¹⁸. På mange måter er dette et prosjekt der den innsatte gir mye av seg selv og byr på sin historie og sine handlinger i musikk og kommunikasjon. Derfor var det viktig for meg å velge en som var bevisst på hva han skulle være med på. Det var også viktig for meg å velge en som jeg opplevde hadde utbytte av musikk på Bastøy, en som trivdes med det, og en som jeg allerede hadde etablert relasjon til. Bjørndal (2012) skriver om viktigheten av gode relasjoner som er bygget på tillit i observasjon, spesielt tilknyttet lyd og videoopptak i sensitive interaksjoner. Dette prosjektet er gjort i en sårbar kontekst, da det utspiller seg i et fengsel. Derfor så jeg på det som nødvendig at min informant allerede hadde tillit til meg som observatør. Jeg hadde flere mulige informanter, men var heldig å få den første jeg spurte. Frank, som er min informant i prosjektet (eller i denne sammenheng, en medforsker), har jeg jobbet med over lengre tid. Han var velvillig til prosjektet, og skrev under på kontrakt med meg¹⁹. Frank hadde også en åpen holdning til å fortelle om seg selv, og sa på kartleggingstimen at han følte ikke noe behov for tilbakehold av informasjon.

3.5 Datainnsamling

All datainnsamlingen er gjort via lydopptak, observasjoner og loggføring. Dette er noe som har vist seg å være en stor jobb, og det har vært mye arbeid rundt hva som skal plukkes ut som viktig informasjon, og hva som ikke er nødvendig i forhold til problemstillingen.

Vi hadde 10 timer med musikkterapi i fengselet der vi har gjort alt fra å synge, spille piano og prate. Selve prosjektpraksisen ble gjort sommeren 2013. I gjennomgangen av all rådata var det noen ting som gikk igjen og utpekte seg. Derfor har jeg valgt å analysere datainnsamlingen på bakgrunn av analysekategorier²⁰, som blir teoretisk beskrevet i kapittel 4.

¹⁸ Henviser til vedlegg.

¹⁹ Henviser til vedlegg (samtykkeerklæring, som ikke er fylt ut her pga. anonymisering)

²⁰ Henviser til punkt 3.6.1

3.5.1 Litteratursøk

Litteratur og teori har også hatt en klar rolle i prosjektet. Det er på bakgrunn av dette jeg kan evaluere mine funn, og har derfor valgt å bruke litteratur og teori knyttet til de analysekategoriene som ble fremtredende temaer i datainnsamlingsprosessen.

I databaser har jeg brukt forskjellige søkeord som: *rus og kriminalitet, musikkterapi i fengsel, musikk i fengsel, livskvalitet, mestring, rehabilitering og identitet*. Jeg har søkt på databaser både på skolebiblioteket og på andre biblioteker. Ellers har jeg søkt i Google, Google Scholar og Stortingsmeldinger. Pensumlitteratur, rapporter og masteroppgaver innenfor tema *musikk i fengsel*, har også vært essensielt for oppgaven, så vel som annen faglitteratur rettet mot rus- og kriminalomsorg²¹.

3.6 Analyse

Analysen i prosjektet innebærer det Ryen (2002) kaller kategoriseringsarbeid. På tross av at dette ikke er analyse av intervjudata, som hun skriver om, har hun vært en viktig del i valg av analysemetode. Jeg ser at kategoriseringsarbeid også er en god metode innenfor observasjon og lydopptak. Når jeg hadde transkribert all rådata, var jobben å finne det som utpekte seg og som var av nytteverdi for problemstillingen. Det vil si at jeg har delt de fremtredende temaene som har utpekt seg inn i kategorier. Dette bygger derfor på en induktiv analyse (Ibid.). ”Induksjon dreier seg om slutninger fra det individuelle til det allmenne, fra enkeltobservasjoner til generaliserte slutninger – teori” (Thornquist, 2003, s. 47). Denne kategoriseringsfasen er gjort under reduksjonen av dataene. Tolkningen av data ble påbegynt allerede underveis i kategoriseringsfordelingen. Empirien som er valgt ut er tolket og satt inn under den siste analysekategorien, som også binder de andre analysekategoriene sammen. Da jeg gikk inn i empirien, var det en hel del som ikke var vesentlig for noen av kategoriene, og noen temaer som ikke nødvendigvis utpekte seg som betydningsfulle. Denne empirien har jeg derfor gått bort ifra. Litteratur og teori er beskrevet under de fastsatte kategoriene, mens empirien er skrevet mer fortellende, og er derfor ikke delt opp på samme måte.

²¹ Henviser til litteraturliste

3.6.1 Kategorier

Etter at datamaterialet var transkribert, var det fire fenomener som utpekte seg, og som ble prosjektets analysekategorier. I hovedsak er det tre kategorier som til slutt blir drøftet og sett på som betydningsfulle for den siste og fjerde kategorien - *Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling*. Gjennom dette har funn og spørsmål kommet frem i lys av problemstillingen.

Den første kategorien er *Rus og kriminalitet*²². Her vil det utdypes hva som ligger i begrepet rusproblemer, og hva som kan være opphav og forbyggende tiltak i henhold til kriminalitet og rus.

Den andre kategorien er *Mestring*²³. Her vil mestring som et helsefenomen bli beskrevet, så vel som mestring i dannelsen av identitet. Det vil være teori om hvordan dette kan ses i sammenheng med musikkterapeuteori av blant annet Even Ruud (1997; 2008; 2013).

Den tredje kategorien er *Musikk som/i terapi*²⁴. Her vil musikkens betydning bli belyst. Denne kategorien tar også for seg musikkterapeutiske praktiske metoder. Her vil det blant annet beskrives en del rundt Bruscia (1998) sine teorier på områder og nivåer i musikkterapi. Dette er et prosjekt basert på datainnsamling under en musikkterapeutisk praksis, og er derfor viktig for dokumentasjonen av hvordan og hvorfor man praktiserer som man gjør. Denne kategorien er også essensiell når det gjelder musikkterapi som fenomen og som begrep i problemstillingen. Det vil også beskrives noe rundt stigmatisering rundt innsatte og ”deres” musikksmak.

Performance – samfunnsmusikkterapi, vil også bli beskrevet under denne kategorien. Når man leter etter samfunnsnytt i forskning som dette, kan dette være en viktig del.

Allikevel er ikke samfunnsnyttet det viktigste perspektivet i dette prosjektet, men den innsatte som en del av det. Her vil teorier av blant annet Bruscia (1998) ha en sentral plass, spesielt med tanke på økologisk praksis. I tillegg vil denne kategorien presentere

²² Henvise til Kapittel 4. Punkt 4.4

²³ Henviser til Kapittel 4. Punkt 4.5

²⁴ Henviser til Kapittel 4. Punkt 4.6

eksempler på hvordan man kan møte mennesker med musikk som en innfallsport til kommunikasjon, og hvordan dette kan påvirke den innsatte gjennom mestring og betydningsfulle øyeblikk.

Til sist vil jeg presentere den 4. kategorien. Denne kategorien vil få stor plass i empirikapittelet, drøftingsdelen, og konklusjon for hele prosjektet. Kategorien er som sagt: *Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling*²⁵. Under denne kategorien vil de tre tidligere nevnte kategoriene bli drøftet. Denne kategorien er også svært essensiell når det gjelder problemstillingen.

3.6.2 Observasjon, logg og lydopptak

Observasjon kommer opprinnelig av latinsk og betyr å iaktta eller undersøke (Bjørndal, 2012). Bjørndal forklarer at begrepet kan ses på to forskjellige måter (Ibid.). Han sier at den ene er observasjonen enhver person gjør i det daglige, mens den andre er mer faglig rettet. I bokens sammenheng, er det snakk om pedagogikk (Ibid.). Han skriver: ”For pedagogen er altså observasjon en profesjonell ferdighet, tilknyttet vedkommende arbeidsoppgaver – man observerer for å kunne legge forholdene best mulig til rette for læring og utvikling” (Ibid., s. 32). Jeg opplever at man gjør dette av samme grunn i en musikkterapeutisk praksis. Jeg har valgt å bruke retrospektiv ustrukturert observasjon og ustrukturert logg, i tillegg til lydopptak som datainnsamlingsmetode. Retrospektiv observasjon vil si at jeg har valgt å registrere mine observasjoner i etterkant av timene (Bjørndal, 2012). At observasjonen er ustrukturert vil si at jeg ikke har hatt noe bestemt fokus for hva jeg vil observere, og jeg har gått inn i observasjonen med et ”åpent blikk” (Ibid.). Jeg har ikke notert underveis, men skrevet en ustrukturert logg i etterkant av hver time. Med ustrukturert observasjon og logg har jeg også fått muligheten til få med meg ting som jeg kanskje ellers ikke ville sett hvis jeg hadde hatt et ”strengere” fokus (Ibid.). I tillegg til dette har jeg vært deltagende observatør, og den innsatte har også vært en observatør i sin rolle. Lydopptak har vært til stor hjelp, blant annet til transkribering av viktige uttalelser og samtaler, så vel som at det musikalske perspektivet har kommet

²⁵ Henviser til Kapittel 4. Punkt 4.7

tydeligere frem. Ved å bruke disse innfallsvinklene til økt kunnskap om en prosess, har jeg fått et bredere og mer valid analysemateriale, enn om jeg kun hadde valgt en av de tre metodene (observasjon, logg eller lydopptak).

3.7 Avgrensning – oppgavens omfang og funn

Under dette punktet ønsker jeg å komme inn på avgrensning og selektivitet når det gjelder oppgavens omfang og funn. Hva kan egentlig erkjennes, og hva er sannhet? Epistemologi er en filosofisk erkjennelse og avgrensningstankegang, som er av betydning i en hver forskningsprosess (Ryen, 2002; Thornquist, 2003). Min oppfattelse av dette er at man ikke kan avdekke noe *bestemt* gjennom *en* forskningsprosess, men man kan forhåpentligvis komme frem til noen spørsmål og tanker som kan være av betydning. Det som gjør det vanskelig innenfor et samfunnsvitenskapelig paradigme, er at mennesker er sosiale, kulturelle og kontekstuelle vesener, som hele tiden er i endring. Det som oppleves som hensiktsmessig for en, er nødvendigvis ikke det for en annen.

På bakgrunn av dette, vil meningene bak svarene, i for eksempel en kvantitativ forskning på denne problemstillingen, verken gi dype eller meningsfulle svar. Jeg vil her dra inn et eksempel fra Ryen (2002), som setter denne epistemologiske utfordringen i perspektiv.

Den lovmessigheten som finnes i (deler av) naturvitenskapen, tilsier at ny forskning bør kunne bidra til at man stadig kommer nærmere løsningen på diverse gåter, enten det nå er innenfor den medisinske forskning, for eksempel omkring Alzheimers sykdom, eller innenfor ingeniørfagene. Dette står i sterk kontrast til samfunnsvitenskapen, der mennesket som forskningsobjekt (eller subjekt) jo kan erkjenne, lære og skifte holdning, i motsetning til gjærceller eller tyngdekraften, som ikke kan endre atferd dersom man for eksempel ”presenterer” dem for en forskningsrapport eller holdningskampanje (Ryen, 2002, s. 31).

Videre skriver hun: ”Hovedargumentet er derfor at lovmessigheter ikke er mulig i samfunnsvitenskapen på samme måte som i naturvitenskapen” (Ibid.).

I denne oppgaven ønsker jeg allikevel å vise til hva som *kan* skje, og hva som *kan* være av betydning. Jeg har valgt og kun ha en informant, fordi studien skal basere seg på et enkelt-case der det har lite for seg å se på antall eller forskjeller. Dette er en studie om hvordan *en* person opplever noe. Opplevelser og følelser *kan* måles med tall, men tallene sier lite om hva som ligger i det. Når det først og fremst skal handle om subjektive meninger, så har det lite for seg å dra inn objektive skalaer eller skjemaer, da det er Frank i dette tilfellet som legger mening bak resultatene. Valget ved å kun ha en informant kommer også av oppgavens disponible omfang. Ti timer med datainnsamling er store mengder informasjon. Jeg har derfor valgt ut essensen i det som er av betydning for dette prosjektet.

Ved å bruke observasjon, logg og lydopptak som datainnsamlingsmetode, kommer også noen begrensninger. Det at jeg er observatør og deltager i prosessen betyr at dette kan ha, og mest sannsynlig har, påvirket handlingene noe (Bjørndal, 2012). Det å ha lydopptaker i rommet, kan også påvirke atferden til de som blir observert, i dette tilfellet gjelder det meg selv, så vel som Frank (Ibid.). Lydopptak innebærer også at jeg kun kan observere verbal kommunikasjon i ettertid (Ibid.). Med tanke på at jeg også har gjort en retrospektiv ustrukturert observasjon, har også mye av handlingene i ettertid ikke blitt registrert, fordi jeg verken har hatt et bestemt fokus, eller har hukommelse til å huske alle observasjoner jeg har gjort underveis (Ibid.).

3.8 Ethiske refleksjoner

Dette prosjektet har helt klart krevd en rekke etiske overveielser og refleksjoner. Prosjektet er gjennomført med en mann i en svært sårbar og spesiell situasjon. Hensynet til hans sikkerhet og fare for skade eller sjenanse, har vært viktig å tenke gjennom. Bjørndal (2012) skriver om etikk i henhold til observasjon. Han presiserer at respekt for personene som blir betraktet, samt foreldre, arbeidsplass, yrket og samfunnet, er essensielle faktorer som forskeren eller observatøren bør ha med seg. Alt datamaterialet er også oppbevart innlåst, og all dokumentasjon som skal ut er skrevet med fiktivt navn. Et annet viktig moment er også at denne observasjonen er gjort utenfor den faste jobben, men at han har et tilbud videre hos meg når vi var ferdig med disse timene.

4 Teoretisk innfallsvinkel

4.1 Innledning til teori

I dette kapittelet vil helse og livskvalitet bli presentert først, da dette er fremtredende aspekter i den musikkterapeutiske prosessen i dette prosjektet, så vel som at det er essensielt i musikkterapeutisk teori. Kapittelet vil også omtale teori og litteratur i forhold til problemstillingen og presentere dette gjennom de fire analysekategoriene som har vært utslagsgivende i datainnsamlingen.

4.2 Helse

Helsebegrepet er omfattende og mye diskutert. Jeg opplever at helse er et begrep som i vår tid er veldig sentralt for folk flest, og at dette er noe vi snakker om og diskuterer mye rundt: i politikken, på arbeidsplassen, i familien og så videre. Kristoffersen, Nordtvedt og Skaug (2005) bekrefter dette under kapittelet "Helse og sykdom" under overskriften: "Helsebegrepets historiske utvikling". Her skriver de blant annet: "I våre dager viser både meningsmålinger og forskning at helse står øverst på folks ønskeliste" (Ibid., s. 29). - Men hva er egentlig helse? Man kan si at begrepet helse er kontekstuel. Gjennom tidene har begrepet endret definisjon og betydning, og dette har skjedd i endringene av menneskenes levekår (Ibid.). – Vil dette si at mennesker har forskjellige definisjoner på hva helse er, relatert til deres kontekstuelle tilværelse? På mange måter kan man si at helse er individuelt. Sett ut i fra et kontekstuel perspektiv, kan det tenkes at Frank som sitter i fengsel, vil ha et annet syn på helsebegrepet enn det han ville hatt utenfor fengselet, eller hva en som aldri har vært i fengsel har.

Kristoffersen med flere (2005) drar inn flere forskningsresultater der enkeltpersoner har blitt spurt om hva som er god helse. Her representeres blant annet forskning fra Fugelli og Ingstad (2001). Deres funn var blant annet at helse er *mestring*. "Det som betyr noe, er ikke hvordan du har det, men hvordan du tar det" (Kristoffersen mfl., 2005, s. 33). Dette er også noe som blir bekreftet i Bondeviks (1997, 2000) forskningsfunn, som også er presentert i boken *Grunnleggende sykepleie* (2005). Bondevik (1997, 2000, I Kristoffersen mfl., 2005) undersøkte eldres opplevelse av livssituasjon og helse der de

fortalte hva de var fornøyde med og hva de ønsket annerledes i livet. Selv om mestringsevnen var sentralt for de som var med i undersøkelsene, har helsebegrepet mange forskjellige faglige definisjoner. Verdens helse organisasjon (WHO) definerte blant annet helse som begrep i 1946: ”Helse er ikke frihet fra sykdom og svakhet, men fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære” (Kristoffersen mfl., 2005, s. 34). – Er det da i det hele tatt mulig og ha god helse? Denne helsedefinisjonen er på mange måter et oppgjør med tidligere definisjoner som ble brakt på banen rundt 1850, der det dualistiske synet på mennesket var svært fremtredende, og hvor helse ble sett på som fravær av sykdom²⁶ (Ibid.).

WHO bekrefter på sett og vis noe av det menneskene har svart på i undersøkelsene til blant annet Fugelli og Ingstad (2001), om at det handler om hvordan man mestrer de utfordringene man har. Allikevel er definisjonen ganske bastant, når den trekker inn ordet *fullstendig*, og kan ses på som ikke-oppnåelig dersom en har fysiske, psykiske og sosiale belastninger. Antonovsky ga sin definisjon en annen vri, der opplevelsen i seg selv, individuelt, fikk en helt annen og sterk betydning (Kristoffersen mfl., 2005). Hans syn og definisjon: ”Vektlegger faktorer som fremmer helse. En sterk opplevelse av sammenheng (SOC²⁷) fremmer menneskets helse. Denne evnen består av en tendens til å oppleve situasjoner som meningsfulle, forståelige og håndterbare” (Kristoffersen mfl., 2005, s. 35). Denne definisjonen trekker også inn mestring gjennom for eksempel håndterbarhet, men også en større vektlegging på individets meningsaspekt.

Salutogenese er begrepet som Antonovsky beskriver, der han i sin teori prøver å fremme det som er opphavet til god helse (Kristoffersen mfl., 2005). Begrepet kommer av ordet *salus*, som betyr helse og velferd, og *genesis*, som betyr fødsel eller utspring (Ibid.; Store norske leksikon (SNL), Salutogenese, 2013). Dette ordet er motsetningen til patologien, som beskriver grunner til sykdom (Ibid.). Antonovsky fremmet et paradigmeskifte da han

²⁶ ”Tenkningen om en kropp/sjel-dualisme skriver seg tilbake til antikken, men fikk med Descartes en fornyet filosofisk forankring” (Thornquist, 2003, s. 19). ”Hele Descartes’ tenkning var basert på at Gud eksisterer og står bak alt. (...) Han ”løste” forholdet mellom Kirken og naturvitenskap ved å si at den åndelige verden tilhører religionen og Kirken, og at menneskets åndelige liv er skilt fra naturen – materien” (Ibid.).

²⁷ ”Sense of coherence”

kom med sine teorier. Istedenfor og kun sette fokuset på behandling, som skulle dreie seg om forebygging og håndtering av sykdom, kom han også med hva som kunne bidra til å fremme helse (Kristoffersen mfl., 2005).

4.3 Livskvalitet

Livskvalitet er et relativt nytt begrep inne forskning. Begrepet ble i følge Whal og Hanestad (2007) brukt første gang av Pigou i 1920. Allikevel har det gjennom historien vært begreper som til alle tider har belyst "quality of life" eller livskvalitet. Begrepene har derimot vært mer diffuse. Jeg opplever det som vanskelig å si hva som ligger i begrepet "livskvalitet", på lik linje som helsebegrepet. - Et kontekstuel begrep som hele tiden er i utforming og kan være både subjektivt, normativt og multidimensjonalt (Ibid.). Gjennom datasøk på ordet *livskvalitet*, har jeg forstått det som at begrepet brukes forskjellig, og at det ikke har *en* "enkel" definisjon, men at det opererer som et slags paraplybegrep. Ut fra datasøkene og litteraturen som er lest, ser jeg at det knyttes opp i mot forskjellige situasjoner og/eller sykdommer.

Whal og Hanestad (2007) argumenterer for forskning på livskvalitet i klinisk praksis. Her drar de blant annet inn "eldrebølgen" som har utvidet seg de siste årene, og med dette fått større behov for begrepet. De sier blant annet at: "(...) et langt liv i seg selv ikke nødvendigvis er et godt liv. Høy alder kan resultere i tap av funksjoner som i seg selv går ut over livskvaliteten" (Ibid., s. 19). Dette knytter livskvalitetsbegrepet opp i mot helsebegrepet, der mestring av hvordan man har det, står sentralt (Fugelli og Ingstad, 2001). Videre skriver Whal og Hanestad: "Forskning omkring livskvalitetsrelaterte aspekter fyller et tomrom i kunnskapen om hvordan det er å leve med ulike sykdommer, og hvilke type tiltak som oppleves best vurdert ut fra pasientens ståsted" (2007, s. 19). Det er med det nærliggende og tro at dette også er essensielt med tanke på for eksempel behandling og rehabiliteringsarbeid i kriminalomsorgen. Jeg ser derfor det som naturlig å gå videre til analysekategoriene, og starte med den første som er *Rus og kriminalitet*.

4.4 Rus og kriminalitet

4.4.1 Opphavet til kriminalitet og forebyggende tiltak

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skriver at et av de viktige satsningsområdene deres er å forebygge og bekjempe rusrelatert kriminalitet (St.meld. nr. 31: 6.2.2 (2006-2007)). De skriver vider at dette skal gjøres gjennom restriktiv ruspolitikk, så vel som at tilbudet gjennom behandling og rehabilitering skal bedres. Det er en nær sammenheng mellom kriminelle handlinger og rus, og dette er spesielt innen voldshandlinger (Ibid.). I meldingen står det blant annet: ”Statistikk fra landets 50 krisesentre viser at 45 prosent av overgriperne av og til eller alltid var ruspåvirket når de utøvde volden (SSB, 2006)” (Ibid.). Videre står det en god del om forebyggende tiltak rettet mot unge og innvandrergupper, slik at disse ”gruppene” ikke skal gli inn i miljøer der rusmidler, her spesielt rettet mot illegale rusmidler, blir misbrukt.

Videre i Stortingsmelding nummer 31: 6.2.4 *Voldskriminalitet (2006-2007)* står det at det er en høy prioritet fra regjeringen å forebygge vold mot nære relasjoner og ute i gatene. Det står blant annet at vold rettet mot menn, er vanligst på offentlige steder av folk de ikke kjenner, og at kvinner i høyst grad blir utsatt for vold i hjemmet, av nære relasjoner. Det står også at skjenkesteder som ligger nær hverandre har en høyere risiko for vold og annen kriminalitet, da det medfører store folkemengder ut i gatene på nattetid. Her er et av de forebyggende tiltakene å sette ut flere politi i gatene (Ibid.). Fokuset til politiet er blant annet å passe på at folk ikke ulovlig bærer kniv (Ibid.). Tiltakene ved å ha flere politi på utsatte steder har hatt effekt (ibid.). – Men er det folkemengdene som gjør at det er større risiko for vold eller er det rusmidlene, som alkohol, som utgjør trusselen? Det står ingen direkte tiltak i denne meldingen om hvordan alkohol og rus i hjemmet skal forbygges, når det gjelder for eksempel familievold. Det står at et av satsningsområdene er at politiet gjennom ordning med familievoldskoordinator skal arbeide mot familievold. Det står også at de skal styrke ofrenes stilling og bedre oppfølgingen til pårørende og ofre (Ibid.). – Har ikke skaden da allerede skjedd?

4.4.2 ”Når skaden allerede har skjedd” – tiltak i fengsel som kan motvirker videre kriminalitet

Geir Asmund Grønning Riise (2012) skriver i sin masteroppgave ”Musikkopplæring i fengsel - Musikk som habilitering” at: ”Målet til kriminalomsorgen er at de kriminelle skal rehabiliteres fra en kriminell livsverden til en lovlydig livsverden” (s. 92). Videre skriver han om hvordan rehabiliteringsprosessen skal foregå, gjennom endring hos den kriminelle. Han skriver om hvordan meningsopplevelsen har et aspekt i hvordan man ønsker at livsverdenen skal være. Den kriminelle må oppleve den lovlydige livsverdenen som meningsfull (Ibid.). ”Dette innebærer en endring i den kriminelles kulturelle og sosiale kapital, den eksistensielle kapital den kriminelle er i besittelse av” (Ibid., s. 92). På denne måten må den innsatte²⁸ bytte ut relasjonene den har til det kriminelle, til andre relasjoner med lovlydige personer (Ibid.). Han skriver at relasjonene skal igjen føre til endring av den sosiale kapitalen hos den innsatte. ”Denne rehabiliteringsprosessen, ervervingen av sosial anerkjent kapital, vil for informantene ha en omkostning i form av tid for å konvertere anerkjent kulturell kapital om til en anerkjent sosial kapital” (Ibid., s. 92).²⁹

Dette skriver han i forbindelse med at gjennom prosjekter som ”Musikk i fengsel og frihet”, får deltagerne mulighet til å sette av egen tid til å lære noe nytt kulturelt, i samarbeid med kultiverte personer, som igjen skaper en ny kulturell kapital, så vel som utviklingen av nye sosiale relasjoner til lovlydige personer. Han beskriver dette som å skape anerkjente kapitaler. Riise (2012) bruker begrepet kulturell kapital i forbindelse med teori av Pierre Bourdieu. Bourdieu var en fransk kultur- og utdannings sosiolog, som mente at den økonomiske kapitalen ikke hadde alt å si for innflytelse og makt i samfunnet, men også det han beskriver som kulturell kapital (Hanken og Johansen, 2009). Den kulturelle kapitalen som Hanken og Johansen (2009) forteller at Bourdieu beskriver, handler om ”(...) å være utstyrt med den ”riktige” kulturen; den riktige musikksmaken, de riktige kunnskapene, de riktige fritidsinteressene osv. Og hva som er

²⁸ Her bruker jeg innsatt som begrep, for å knytte det opp i mot mitt praksisfelt. Dette begrepet bruker ikke forfatteren jeg refererer til.

²⁹ Han bruker begrepet informanter om de han har intervjuet i sin oppgave. Han har hatt fire informanter, som han har intervjuet og vært instruktør for i MIFF.

den riktige kulturen, bestemmes av de herskende klassene” (Ibid., s. 224). Hanken og Johansen (2009) skriver at Bourdieu sine tanker og begrepsbeskrivelser også har vært av betydning i Norge. De legger blant annet frem Stortingsmelding nummer 61. *Kultur i tiden* (1991 – 1992), der det stod blant annet at: ”Mye tyder på at fremtidens sosiale skiller ikke førts og fremst bestemmes av den enkeltes økonomiske arv, men av den kulturelle kapitalen han eller hun har fått med seg i oppveksten” (Hanken og Johansen, 2009, s. 225). – Kan det med dette tyde på at kulturell bakgrunn danner et skille mellom kriminelle og lovlydige? – Og kan det i så tilfellet ligge potensielle tiltak her, som kan motvirke nye kriminelle handlinger?

4.4.3 ”Personene bak lås og slå”

Vi har allerede vært inne på noen av grunnene til hvilken tilstand mennesker er i når de begår kriminelle handlinger. Rusproblematikk og sosiale forskjeller, som for eksempel vanskelige oppvekstvilkår, er typiske ”hjulfaktorer” på feil vei. Det er derfor naturlig å gå kort inn på hva som egentlig er rusproblematikk og hvilke personer som befinner seg i fengsel. På bakgrunn av at rus er en av faktorene som er forholdvis vanlige innen kriminelle handlinger, og at det er her Frank har hatt sine utfordringer³⁰, skal jeg kort gå inn på hva som kan beskrives som rusproblemer.

Lossius (2011) beskriver ikke rusproblemer kun i et avhengighetsperspektiv, som noen kanskje tenker da ordet *problemer* blir satt inn i denne konteksten. Hun beskriver blant annet at det kan tenkes at man har et rusproblem hvis man for eksempel ruser seg før man kjører bil. Hun mener man kan dele rusproblemer inn i fire kategorier. Disse kategoriene er kroniske, akutte, direkte og indirekte (Ibid.). Akutte problemstillinger i henhold til rus kan for eksempel være direkte gjennom beruselse eller forgiftning, eller indirekte gjennom vold eller ulykker (Ibid.). Kroniske problemstillinger i henhold til rus kan for eksempel være direkte gjennom leverskader eller nevrologiske skader, eller indirekte gjennom samlivsproblemer eller sosiale problemer (Lossius, 2011, s. 23. Utformet i en tabell).

³⁰ Henviser til kapittel 5.

Det er også en del personlighetstrekk, som jeg opplever ”går igjen” hos en del av de kriminelle. Personlighetsforstyrrelser kan for eksempel være bakgrunn til oppfattelse av hva som er greit å gjøre og ikke (Evjen, Kielland og Øiern, 2012). Jeg vil presisere at personlighetsforstyrrelser ikke har noe med den innsatte i mitt prosjekt å gjøre, men at det kan være nødvendig å vite noe om i feltet – kriminalomsorg. Evjen med flere (2012) hevder at: ”Personligheten består av ulike grunnleggende personlighetstrekk som danner et mønster for hvordan vi tenker, føler og handler i ulike sammenhenger. Alle har vi ”uhensiktsmessige” sider ved vår personlighet” (Ibid., s. 51). Videre skriver de at:

Personlighetsforstyrrelse kjennetegnes ved at personen reagerer uhensiktsmessig på flere områder sammenlignet med de fleste andre i sitt sosiale miljø; for eksempel hvordan han eller hun kontrollerer sine impulser, forholder seg til andre mennesker, og når det gjelder hvorvidt følelser og reaksjoner ”passer til situasjonen (Ibid., s. 51-52).

I forbindelse med psykiske lidelser og rusmisbruk, skriver de blant annet om noen av personlighetsforstyrrelsene som ofte ses i sammenheng med dette. Jeg vil tydeliggjøre at selv om det er mange (*ikke alle*) kriminelle som har personlighetsforstyrrelser, vil det ikke si at personer med personlighetsforstyrrelser er kriminelle. Torgersen (2001, I Evjen, mfl. 2012) sier: ”Enkelte lever uten store vansker med sin personlighetsforstyrrelse, mens noen av personlighetsforstyrrelsene er så plagsomme for personen selv eller omgivelsene at det bli vanskelig å leve et vanlig liv” (Ibid., s. 52). Videre skriver han ”I en større undersøkelse her i landet er det anslått at rundt 13 prosent av befolkningen har en måte å være på som skaper såpass store problemer for personen selv eller andre at man kan kalle det for personlighetsforstyrrelse” (Ibid., s. 52).

4.5 Mestring

4.5.1 Mestring - en vei til god helse

Mestring har gjennom tidene vært et sentralt tema i musikkterapien. Norsk musikkterapi startet i hovedsak opp i det spesialpedagogiske feltet, og var nært knyttet til å gi barn med spesielle behov muligheter til å mestre gjennom bruk av musikk (Ruud, 2008). Dette skulle igjen føre til bedre selvtillit, slik at elevene fikk troen på at de kunne mestre oppgaver og utfordringer (Ibid.) Dette kalles også ”self efficacy”, som betyr ”selv effekt” (Ibid.). Mestringens relevans har også fått plass i de ”nye”³¹ praksisfeltene i musikkterapien, og beskrives som et viktig element i musikkterapi hvor teorier fra salutogenetisk³² tenkning, Empowermentfilosofi og positiv psykologi, samt kunnskap om terapeutiske virksomme faktorer har fått sin rolle (Ibid.).

Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse (NK LMS) skriver at Empowerment begrepet ofte blir oversatt til norsk som bemyndigelse eller myndiggjøring (NK LMS, Empowerment – egenkraftmobilisering, 2014). Mæland (2005) skriver at Empowerment er essensielt innen helsefremmende arbeid. Han skriver: ”(...) Det å oppleve at man har rimelig kontroll over sitt liv, er sentralt for selvbildet og mestringsevnen. Følgelig har denne kontrollen også konsekvenser for mental og fysisk helse (Ibid., s. 70).”

NK LMS skriver at: ”Empowerment innebærer at personer i en avmaktsposisjon opparbeider styrke, kraft og makt til å komme seg ut av avmakten. Det handler om å få i gang prosesser og aktiviteter som kan styrke folks selvkontroll, selvfølelse, kunnskaper og ferdigheter” (NK LMS, Empowerment – egenkraftmobilisering, 2014). Dette kan ses i lys av Franks situasjon, nå som han sitter i fengsel for noe han har gjort i en tilstand der

³¹ Her menes de feltene som har kommet til etter det spesialpedagogisk feltet. Det vil ikke si at de nødvendigvis er så nye lenger.

³² Henviser til Kapittel 4. Punkt 4.2 Helse

selvkontroll har vært fraværende³³. Det kan også ses i sammenheng med Franks selvfølelse og mestringsbehov³⁴.

Antonovskys teori fremhever hvor viktig menneskets ”sense of coherence”, altså menneskets opplevelse av sammenheng, er av avgjørende betydning for å kunne reagere fornuftig i belastende situasjoner (Kristoffersen mfl., 2005). Mestringsbegrepet i seg selv er et omfattende begrep, og har noen ulik betydning når det gjelder hvilke fagområder eller hvilken kontekst begrepet brukes i. NK LMS (Mestring, 2014) beskriver det som krefter til å møte utfordringer og opplevelsen av å ha kontroll over eget liv. Lossius skriver: ”God mestring hjelper en til å tilpasse seg til nye situasjoner, og setter en i stand til å se forskjellen på det en må lære seg å leve med og det en selv kan være med på å endre” (2011, s. 371). Med fokus på kriminalomsorgen kan man se definisjonen til Lossius (2011) som fundamental, da personene tilpasser seg en helt annen livssituasjon og må lære seg å leve med, samtidig som man kan være med på å endre tilværelsen, både i her og nå øyeblikkene så vel som for fremtid.

Lossius (2011) skriver at Empowerment og brukervedvirkning kan ses i sammenheng med hverandre, da brukervedvirkning kan ses som en sentral faktor ved Empowerment. – Frank har i høy grad vært medvirkende i hva som skal skje i prosjektet, og dette kan kanskje ses som Empowerment satt ut i praksis. I tillegg har mestring, selvkontroll, selvfølelse, kunnskap og ferdigheter vært fokus i musikkterapiprosessen. Derfor ser jeg Empowerment og ansvarsutvikling som sentrale begreper for oppgaven.

I boken *Musikk og identitet* (2013) av Even Ruud, skriver han blant annet at musikken kan skape mestring som gjør at vi kan stole på våre egne ferdigheter og handlemuligheter. Dette er noe som igjen understreker Ruuds egen definisjon på musikkterapi: ”Musikkterapi er bruken av musikk for å gi mennesker nye handlemuligheter” (Ruud, 1990, s.24).

³³ Henviser til kapittel 5.

³⁴ Henviser til kapittel 5.

4.5.2 Mestring - en dannelse av identitet

I psykologien handler identitet i hovedsak om selvoppfattelse (SNL, Identitet, 2012). Det handler om hvem man føler man er og hvordan man velger å leve sitt liv etter dette (Ibid.). Det dreier seg om hva en opplever som typisk og ekte ved seg selv (Ibid.). I samfunnsvitenskapelig kontekst kan man si at identitet er et flerebegrepsfenomen (Ibid.). Da handler det om hvordan selvoppfattelse individet har, også i henhold til større kontekster som sosial, kulturell og etnisk identitet (Ibid.). Ruud (2013) skriver: "Identitet er i særlig grad knyttet til selvfølelse, til opplevelse av egen handlingskompetanse og muligheten til å påvirke omgivelsene, kort sagt: evnen til å forvalte eget liv" (s. 22). Jeg tenker på dette som et sentralt fokus når man jobber med innsatte, både i lys av rusproblematikk og kriminalitet. Spørsmål en kan stille seg i denne forbindelse kan være: Hvordan, eller *kan* musikkterapi bidra til å styrke identiteten til den innsatte? – Er ikke dette nærliggende Empowermentfilosofi?

Ruud sier at: "Identitetsdannelse foregår alltid innenfor en bestemt sosial, historisk og kulturell kontekst" (1997, s. 19). Jeg opplever at det finnes mange forskjellige formeninger om hva som er god håndtering av straffedømte. Ruud (1997) beskriver blant annet at identitetsdannelse foregår "der man er". - Er det da riktig å la den innsatte påvirke sin identitet innenfor en kriminell kontekst? - Den innsatte sitter i fengsel sammen med en hel del andre kriminelle, og vil vel på sett og vis påvirkes av denne konteksten?

Ruud (1997; 2013) skriver om musikkens virkning på mestring og selvfølelse. Han utdyper at så vel som musikken kan være et verktøy til å lykkes eller mestre, kan man også mislykkes. Disse faktorene kan bli noen av de viktigste, da man knytter musikk mot identitet (Ibid.). Han har gjennom tid anskaffet seg mange historier om musikk og identitet. En god del av historiene har vært om å mislykkes og å tape mestringsglede (Ibid.). Det har så vel som dette også vært "solskinnshistorier", om mennesker som har stått frem med musikken sin, dannet et personlig musikalsk rom basert på positive

opplevelser (Ibid.). Dette kan for eksempel være gjennom å få applaus og beundring fra et publikum³⁵ (Ibid.).

Ruud (1997; 2013) beskriver fire ”rom”, som er av betydning for vår identitet/musikalske identitet og identitetsdannelse. De fire rommene er: Det personlige rom, Det sosiale rom, Tiden og stedets rom og Det transpersonlige rom (Ibid.). De tre første rommene er av betydning for denne oppgaven og vil derfor bli beskrevet nærmere i det forekommende.

Det personlige rom

Det første rommet er ”Det personlige rom” (Ruud, 2013). Dette rommet kan ses som nærliggende til den psykologiske tanken bak begrepet *identitet*. Han starter med å forklare dette som at: ”Våre tidligste opplevelser i livet er med på å danne grunnlag for selvpoppfatningen og identiteten. Noen av de første og sterkeste minner vi har fra barndom og tidlig liv, synes samtidig å være knyttet til musikk” (Ibid., s. 82). Han forklarer videre at gjennom musikken matcher vi følelser sammen med nære relasjoner, og får bekreftelse. Med dette blir musikken et uttrykk for å få ut følelser, så vel som å bearbeide dem (Ibid.). Han skriver også at: ”Musikken forankrer oss i situasjoner hvor nære relasjoner til andre gir oss den grunnleggende tilliten som er nødvendig for å utforske omverdenen. Samtidig gir musikken rom for opplevelser av mestring, av å stole på egne ferdigheter og handlemuligheter” (Ibid. s. 82). – Gjennom musikk kan man altså skape nære, og trygge relasjoner, der man kan være på et ”matchende” følelsesnivå, og oppnå mestrende opplevelser.

Videre skriver han at mange av historiene han har hatt med i sin forskning har bygget på akkurat dette med følelsesopplevelser, og musikken har ofte hatt en metaforisk forbindelse til følelsesnyansene, og brukes nettopp til å beskrive og tydeliggjøre disse. Identitet handler om selvpoppfattelse (SNL, Identitet, 2012), og da tenker jeg at det er nærliggende å tro at det man klarer eller mestrer, eller kanskje har et talent for, kan på sett og vis beskrive en del vår identitet.

³⁵ Personlig tenker jeg at publikum i denne settingen kan være en konsertsal, familien, et barn osv.

Ruud skriver videre om viktigheten av et indre rom, det som handler om: "(...) selvets forhold til seg selv, følelsen av å bære på et indre rom som andre ikke har tilgang til, et rom som vi kan fylle med egne opplevelser" (2013, s. 118). Selv om man alltid befinner seg i relasjon til tid og sted, og andre mennesker sier han at: "Dette rommet står sentralt i forståelsen av identitetsdannelse; det danner forutsetningen for alle de andre posisjoneringer vi måtte foreta" (Ibid., s.118). Videre skriver han: "Det indre rommet skal ikke bare avgrenses. Det skal fylles med et innhold, det skal innredes og utformes slik at det oppleves som eget, som et orienteringspunkt i verden" (Ibid., s. 118). Videre vil jeg ta med sitatet Ruud (2013) meddeler i kapitlet "Det personlige rom", der en av informantene forteller noe som er sentralt, og som kan ligge nært dette prosjektet³⁶. Spørsmålene var: "Hvordan ser du tilbake på spillingen din? Er det en god opplevelse du har? (Ruud, 2013, s. 118)".

Informanten svarer: "Ja, det er egentlig det. Det var nok veldig privat – det husker jeg som veldig fint. For jeg var den første, siden jeg var eldst, som begynte å spille. Ingen av foreldrene mine kunne spille piano – det ble liksom mystisk for dem – at jeg fikk til dette – "jöss", liksom. Så det var veldig privat. Og noe som var mitt, akkurat det, etter hvert som jeg lærte stykker (...) Så begynte søstrene mine, og så kunne jeg hjelpe dem (Ibid. s. 118)".

Det sosiale rom

Det andre rommet til Ruud (2013) er "Det sosiale rom". Han skriver: "Selvdefinisjonen er knyttet til posisjonen i et større sosialt og kulturelt rom. Mange identitetsteoretikere peker også på et skille mellom den private selvoppfatning og den mer utadvendte, offentlige, sosiale rollen, som er utsiden av vår identitet" (Ibid., s. 139). Videre forteller han at: "Allerede psykologen Erik H. Erikson, han som satte "identitet" på dagsordenen i psykologien og samfunnsvitenskapen, understreker at "identitet" ikke bare angikk "kjernen" i individet, men også måtte søkes i "kjernen" av individets fellesskap med andre" (Ibid., s. 139). Dette kan dermed ses i sammenheng med det samfunnsvitenskapen forklarer som identitet.

³⁶ Se sammenheng med dette prosjektet i kapittel 6.

Videre skriver han: "Identitet handler om en refleksjonsprosess hvor individet ser seg selv i lys av hvordan det oppfatter at andre bedømmer en selv, og ved at individet sammenholder de andres vurdering med sin egen selvoppfatning" (Ibid., s. 105). Han skriver om hvordan musikken kan være en "identitetsmarkør", som en måte å vise oven for andre "hvem vi er". Gjennom musikk kan man for eksempel vise til religiøsitet, etnisitet og subkulturell tilhørighet (Ruud, 2013). "Si meg hvilken musikk du liker, og jeg skal si deg hvem du er (Ibid., s.140)", er et av utsagnene til Ruud (2013), som han også meddeler at ikke nødvendigvis stemmer direkte med virkeligheten. Allikevel har det en kjerne i sannheten, gjennom etterprøvde kontrollerte studier, som han henviser til (Ibid.). Det viser seg at mennesker bruker musikk til å fortelle om verdenen noe om oss selv, som for eksempel kjønn, utdanning, etnisitet, lovlidighet, grad av tilpasning til samfunnet, for å nevne noen (Ibid.).

Tiden og stedets rom

Tiden og stedets rom beskrives av Ruud (2013) som en nær tilknytning til musikken. Her skriver han blant annet innledningsvis at:

Identitet handler ikke minst om hvor i verden jeg kommer fra og føler tilknytning til, hvilken tid vi lever i – "hører hjemme i" – og det tidsforløpet vi har gjennomlevd. Opplevelsen av musikk foregår alltid på et bestemt tidspunkt, på et bestemt sted. Tid og sted er uløselig knyttet til hverandre, også i musikkopplevelsen. Når jeg lar musikken utløse minner, knytter disse oss til et "den gang og der" – når og hvor vi opplevde musikken. Musikkopplevelser markerer viktige knutepunkter i livet vårt. (Ibid., s. 197).

Videre forteller han om hvordan musikken bidrar til en fremkalling av minner som knytter mennesker sammen til en felles historie, og i felles minner, som også kan bidra til dannelsen av et personlig livsløp. Ruud (1997) skriver om musikkens betydning når det gjelder å skape meningsfulle øyeblikk. Han skriver blant annet at vi bruker musikken: "(...) til å skille ut hendelser vi ønsker skal være betydningsfulle. Vi viser til musikk som skaper overganger mellom tidsforløp og livsfaser (Ibid., s. 146)".

4.6 Musikk som/i terapi

I artikkelen ”Et humanistisk perspektiv på norsk musikkterapi” av Even Ruud (2008), skriver han om diskusjonen om virksomme faktorer i musikkterapien. Her beskriver han blant annet musikk *i* terapi som noe som fremtrer da terapeutens rolle er sentral, gjennom terapeutisk intervensjon. Samt at terapeuten har et psykoterapeutisk og/eller spesialpedagogisk kompetansenivå (Ibid.). Han beskriver musikk *som* terapi, hvor selve den terapeutiske virkningen ligger i musikken og musikkens elementer.

4.6.1 Musikkens betydning

På bakgrunn av at jeg nå har vært innom meningsverdenen (sense of coherence), meningsfulle opplevelser, identitet og mestring, er det naturlig å gå inn på betydningen av musikken, og hvordan den kan ses i sammenheng med dette. Som tidligere nevnt kan musikken ha betydning for hvem man føler man er, en slags identitetsmarkør (Ruud, 2013). Ruud (1997) tydeliggjør også betydningen som kan finne sted i det å lære seg noe nytt: ”Det å lære å spille et instrument er nær knyttet til opplevelse av kompetanse, mestring, av handlemuligheter” (Ibid., s. 96). I løpet av prosjektarbeidet har jeg fått inntrykk av at det er mange som har formeninger om hva som er gode musikkaktiviteter og musikksmak blant de innsatte. Dette er ikke nødvendigvis de samme resultatene som har vist seg under dette prosjektet³⁷. Jeg vil derfor skrive litt om stigmatisering av musikalsk betydning for de innsatte.

³⁷ Henviser til Kapittel 5, der det står om sangene vi har jobbet med i timene.

Stigmatisering

Ruud (1997; 2013) har sett på forskning rundt hvilke type musikkjangere som definerer mennesker sosialt. Det ble blant annet funnet en kobling mellom rapp/gangsterrapp og mennesker som er involvert i kriminalitet (Ibid.). Wiggo Krüger bekreftet også dette i forelesningen fredag 07.03.14, i fordypningsemne. Ruud (1997) skriver:

Med andre ord var det visse musikkformer hvor det nærmest var universell enighet om bestemte kjennetegn. For eksempel ble rap-musikkens tilhengere plassert som ”heteroseksuelle, ikkehvite gutter i tenårene, med lav utdanning og høy seksuell aktivitet, som bruker alkohol og narkotika og er noe involvert i kriminell aktivitet” (s. 107).

– Hvis det er slik, kan musikkterapeuten da bidra til annen type musikkultur innenfor fengselet?

På Bastøy fengsel har Blues og Rock vært sentrale musikkjangere, som er blitt mye brukt blant de innsatte (Andersen, 2011). Allikevel stiller jeg meg spørsmålsteget ved om det er Bluse og Rock det handler om, eller om det er de musikalske møtene. - Handler det om Rock mot rus og kriminalitet, eller handler det om selvrealisering og aktiviserende musikk møter? Gjennom datainnsamlingsperioden, og ellers i arbeidet i fengselet har jeg fått inntrykk av at musikalske møter, uavhengig av sjanger, har betydning for de innsatte³⁸. - Er det musikk som eller i terapi?

4.6.2 Nivåforståelser av musikk

Bonde (2009) beskriver Ruud sine fire forskjellige nivåforståelser av musikk. Disse nivåene forklarer musikken gjennom:

- Det fysiologiske nivået – som handler om musikk som stimuli. Her analyserer man musikken ut i fra musikkens ”konkrete” egenskaper, som for eksempel frekvenser (Ibid.). Dette nivået er ikke fremtredende for dette prosjektet, og jeg vil ikke gå dypere inn på det her.

³⁸ Henviser til Kapittel 1. Punkt 1.1, der det står om hva vi pleier å gjøre i musikktime på Bastøy.

- Det syntaktiske nivået – dette er en forståelse av musikk, som at musikkens elementer har betydning i seg selv. På lik linje som for eksempel språk, der ordene betyr noe. Dette nivået er musikk *som* terapi (Ibid.). Dette nivået er ikke fremtredende for dette prosjektet, og jeg vil ikke gå dypere inn på det her.
- Det semantiske nivået – dette er et nivå som fremmer musikk som meningsbærende fenomen. Det vil si at musikken kan refererer til den indre eller ytre verden, eller inneholde et budskap. Her kan man se på musikken som meningsbærende i form av symboler og metaforer. Klientens opplevelse av musikken vil her være sentralt, og dette beskrives som musikk *i* terapi (Ibid.). Dette er noe som har hatt stor innflytelse i oppgaven, både med tanke på funn og teori³⁹.
- Det pragmatiske nivået – musikken som sosialt og interaktivt fenomen. Man kan si det er musikk som kommunikasjon og samhandling, der musikkens plass i den terapeutiske prosessen er i høys betydning (Ibid.). Dette er nivået har også vært fremtredende i prosjektet, og vist seg å ha betydning for resultatene.

Hvis vi går tilbake til det semantiske nivået, ser vi at dette er nærliggende det folk har svart i undersøkelsene gjort rundt musikk og identitet (Ruud, 1997; 2013). Det pragmatiske nivået ses på som sentralt for denne forskningen. Begrunnelsen for at dette får større plass enn for eksempel det fysiologiske og det syntaktiske nivået, er fordi hele prosjektet dreier seg rundt en faktisk interaksjon og prosess mellom en innsatt og en musikkterapeut (student). Det handler også om Franks opplevelser av å kommunisere musikk til/og med andre. Stige, Ansdell, Elefant og Pavlicevic (2010) innleder blant annet i boken ”Where Music Helps – Community Music Therapy in Action and Reflection”, at populært sett har mange en tanke om at musikkterapi skal på en måte fungere som en ”pille” i behandlingen av en klient, for eksempel ved at noen type musikk skal stimulere noen bestemte deler av organismen. At dette stemmer overens med den faktiske musikkterapi praksis, er derimot ikke helt sann (Ibid.). Noen vil kanskje ha sterkt fokus på denne faktoren i for eksempel medisinsk og helende musikkterapi (Bruscia, 1998). Stige (mfl., 2010) skriver blant annet at det i musikkterapi er fokus på

³⁹ Henviser til kapittel 5. Punkt 5.2.5 der det står om refleksjonen rundt sangen ”skyfri himmel”.

menneskelig interaksjon gjennom musikk, og ikke kun stimuli av organismen. Han skriver også at kommunikasjon og uttrykk har et sentralt fokus. Bruscia (1998) har systematisert musikkterapien, gjennom å gi den forskjellige områder og nivåer praksisen utspiller seg på. Her beskrives også musikkterapi i forhold til om det er musikk som eller i terapi. Jeg mener selv at det bringer frem en god oversikt, men har allikevel et kritisk syn til hvorvidt det går an å dele det så svart/hvitt. Alt i alt legger også Bruscia (1998) fokuset på at musikkterapien styres av den teoretiske og det metodiske ståstedet til musikkterapeuten.

4.6.3 Bruscia (1998) områder og nivåer i musikkterapeutisk praksis

Bruscia (1998) har delt musikkterapien opp i 6 praksisområder. Under står de skrevet en forkortet⁴⁰, oppdelt oversikt over områdene og hvilke nivåer og utgangspunkt som setter standard for disse. Bruscia (1998) forklarer at områdene er definert ut i fra målene (det kliniske fokuset), klient/klientgruppen (klienter kommer til musikkterapi fordi de har et helserelatert problem) og institusjonen og ”deres” mål, samt terapeuten og klientens relasjon er vesentlige for hvilket område man befinner seg innenfor (Ibid.). De seks forskjellige praksisområdene til Bruscia (1998) er: Didaktisk -, Medisinsk -, Helende -, Psykoterapeutisk -, Rekreasjons- og Økologisk praksisområde. Her vil ikke Medisinsk – eller Helende praksisområde bli beskrevet, da det har liten betydning for oppgaven, prosjektet og problemstilling.

Didaktisk praksisområde:

Dette område beskriver læring som utgangspunktet for musikkterapien (Bruscia, 1998). De overordnede målene er hjelpe klienten til å leve og fungere selvstendig så vel som sosialt (Ibid.). Målene kan være læring av ferdigheter, oppførsel og kunnskap, og arbeidsplassen kan for eksempel være musikkterapi i skolen. Et eksempel kan være syng og lær bøkene av Tom Næss (2008a, 2008b, 2009, 2011). Det kan også være tale og begrepsforståelse og kommunikasjonsmål (Bruscia, 1998). Terapien derimot kommer inn under at helheten skal ha en terapeutisk effekt, for eksempel når man lærer nye begreper

⁴⁰ Pga. oppgavens begrensede disposisjon, har jeg valgt å ikke gå i dybden på områdene. Områdene kan studeres nærmere i boken: *Defining music therapy*, second edition (1998) kap. 17 – 23.

eller nye kommunikasjonsmetoder kan det føre til økt sosial kompetanse og bedre livskvalitet. I dette prosjektet har blant annet dette vært et fremtredende fokus. Vi har brukt mye av timene på: læring av sangteknikk og pusteøvelser, mestring av å lære et nytt instrument som piano, læring av engelsk uttale, engelske ord, jobbet med alfabetet, læring av tekst utenat og forskjeller på vokaler og konsonanter. Når vi jobbet med piano, brukte vi metoder med klistrelapper på tangentene for å vise til hvilke akkorder som hadde hvilke "bokstaver"/toner. Dette er noe jeg har lært i utdanningsløpet, både i praksis og i fagene til Tom Næss. Frank mener selv at dette har vært viktig for han, for fremtidige skole og jobb situasjoner. Jeg opplever at dette har hatt en terapeutisk effekt for han når det gjelder troen på egne handlemuligheter, selvfølelse og mestring, som er nært knyttet til helse og livskvalitet⁴¹.

Psykoterapeutisk praksisområde:

Dette området har også vært fremtredende i dette prosjektet. Bruscia (1998) sier at dette området setter fokuset på at musikkterapien skal hjelpe med å finne mening. Mål i psykoterapeutisk musikkterapi kan være forandring i følelser og holdning, forbedre mellommenneskelige evner, utvikling av sunne relasjoner, bearbeidelse av personlige traumer, dypere innsikt, realitetsorientering og atferdsendring (Ibid.). Frank viser til flere av disse målene og meningene med musikkterapien, da han drar inn blant annet hvordan det endrer humøret til det bedre når han kommer for å synge sammen med meg. Det at han også setter fokus på tillitt⁴² i forhold til hvem han tør å synge sammen med, handler også om sunne relasjoner og trygghet. Fokuset for prosjektet, som handlet om musikk som supplerende middel mot alkohol, har også en sammenheng med atferdsendring og dypere innsikt⁴³. I tillegg legger han trykk på hvordan noen av sangene appellerer til tidligere vonde minner, og at han på sett og vis forteller disse gjennom sang⁴⁴.

⁴¹ Henviser til Kapittel 5, der det står om Frank og hans refleksjoner rundt prosjektet.

⁴² Henviser til Kapittel 5. Der han forteller at han har behov for å ha musikktimer med en han er trygg på, hvis han skal fortsette når han kommer ut.

⁴³ Henviser til Kapittel 5, der det står om Frank og hans forhold til alkohol.

⁴⁴ Henviser til kapittel 5. Punkt 5.2.5 der det står om refleksjonen rundt sangen "skyfri himmel".

Rekreerende praksisområde:

Dette område setter fokus mot å bruke musikk som avledning, lek, rekreasjon aktivisering eller underholdning (Bruscia, 1998). Dette område er også fremtredende i dette prosjektet med tanke på rehabiliteringsprosessen. Frank forteller om hvordan dette gir han rom for avledning eller opplevelse av å ikke sitte i fengsel, så vel som at han har fått nye fritidsaktiviteter, som han vil ta med seg videre⁴⁵.

Økologisk praksisområde:

Denne studien har beveget seg inn på det økologiske område. Tidligere i innledningskapittelet og presentasjonen av feltet skrev jeg om humanøkologi, og hva slags fengsel, Bastøy fengsel er⁴⁶. Jeg har også kommet litt inn på straffegjennomføringsloven, og dens tanker om forebygging og behandling av innsatte. Rehabiliteringsperspektivet i problemstillingen har også et sentralt fokus innen økologisk praksis. Alt dette sier noe om hvor viktig den økologiske delen har hatt for denne studien. Et hovedmål, når man snakker om rehabilitering (ref. problemstilling Punkt 1.3), er at man på en eller annen måte skal komme tilbake til et samfunn der man ikke bryter det ned, eller at samfunnet bryter «deg» ned. Dette står i tråd med Bruscia (1998) sin forklaring på det økologiske praksisfeltet. Formålet med å sitte i fengsel er at straffen skal innebære at du skal endre holdninger/verdier e.l. som kan innfri samfunnets strukturer, normer og regler⁴⁷. Her kan man si at det er et overordnet økologisk mål, og derfor har det økologiske praksisområde mye å si.

En terapeut kan i slike forhold jobbe med enkelt individer eller med grupper. Poenget er å gjøre og/eller skape forandringer som kan føre til endringer i et større perspektiv (Bruscia, 1998). For eksempel når man jobber i fengsel kan poenget være å skape holdningsendringer hos den innsatte, noe som igjen vil gagne samfunnet når de kommer ut. Selv ser jeg musikkterapi som musikk og relasjon som utgangspunktet for endring. Derfor har jeg troen på dette prosjektet i lys av et humanøkologisk fengsel⁴⁸.

⁴⁵ Henviser til Kapittel 5, der det står om glede og avbrekk fra fengselstilværelsen.

⁴⁶ Henviser til Kapittel 2.

⁴⁷ Henviser til Kapittel 2.

⁴⁸ Henviser til Kapittel 2.

Når man jobber med et økologisk fokus i en terapeutisk sammenheng, ønsker man å gjøre endringer, enten fordi det økologiske systemet i seg selv er et «helseskadelig» miljø, eller at det er medlemmene som hindrer det helsebringende i miljøet. (Bruscia, 1998).

Når det gjelder den økologiske praksisen vil jeg si at musikkterapeutisk arbeid (i min jobb i fengselet), i hovedsak befinner seg under det Bruscia (1998) kaller «Functional Music», som er bruk av musikk for å påvirke blant annet «attityde» og oppførsel. Dette er også nærliggende det psykoterapeutiske praksisområdet, men i dette området er fokuset at det skal gagne et større system. Denne typen bruk av musikk går under nivået «auxiliary practices» og skal i følge Bruscia (1998) være med på å øke eller minke for eksempel moral, melankoli, produktivitet og trygghet. Dette er noe jeg ser på som svært sentrale utfordringer i kriminalomsorgen, og derfor mener jeg at denne praksisen (musikkterapi i fengsel), hører inn under dette nivået.

Hvis vi tenker på det mellommenneskelige i forhold til Bastøy sitt verdisyn rundt humanøkologisk soning, og drar inn teori av Bruscia (1998), er det vanskelig å si om gruppen «innsatte» er et naturlig økologisk system. I den økologiske praksis er det primære fokus å frembringe helse i et sosiokulturelt system og/eller et fysisk miljø (Ibid.). Familien, samfunnet, kulturen, arbeidsplassen er eksempler på hva som menes med sosiokulturelle og fysiske miljøer (Ibid.). En økologisk tanke bygger på naturlig sammensatte miljøer, som eksemplene ovenfor. Det vil si at grupper som for eksempel er satt sammen av en terapeut, er ikke et økologisk system, men en sammensatt gruppe (Ibid.). Det er helt klart at de innsatte er en sammensatt gruppe, men allikevel så er de der ofte for en lengre periode i livet, og i tillegg har de en «felles grunn», de har alle brutt regelverket, mer eller mindre grovt sett. Musikkterapien i dette prosjektet er derimot vært mest rettet mot individet, og kan derfor ikke begrenses til kun et økologisk praksisfelt.

4.6.4 Performance – samfunnsmusikkterapi

Samfunnsmusikkterapeutisk praksis går under det økologiske området (Bruscia, 1998). Man kan se det som at Bruscia (1998) argumenterer for det økologiske praksisområde i terapien med at "... an individual needs the support of society and culture to be healthy,

and every individual's health has an impact on society and culture (Ibid., s. 78).” Helse og livskvalitet er begreper som har stort fokus i musikkterapi. Fokuset på beundring av seg selv og av andre, fra andre innsatte og fra familie, har vært viktig for Frank under dette prosjektet. Forberedelse til konsert, gjennomføring av konsert og musikkfremføring for mor, setter fokuset på Performance⁴⁹.

4.7 Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling

Jeg har valgt å bruke begrepet rehabilitering i problemstillingen, så vel som fokus på oppgaven. Dette er på bakgrunn av min forståelse av begrepet, der jeg tenker man skal gå tilbake til noe, i bedre ”stand” enn der man er ”nå”. Dette ser jeg på som et nødvendig perspektiv, når det handler om mennesker som lever i fengsel, og som også skal løslates senere. Store medisinske leksikon (SML) beskriver rehabilitering som noe man ønsker å gjenvinne av mental, fysisk eller sosial funksjonsevne (SML, rehabilitering, 2009). De skriver også ”Målet er å gjøre den enkelte bruker i stand til å fungere så godt som mulig i dagliglivet ut fra sine forutsetninger og ønsker” (Ibid.). Dagliglivet til den innsatte er i fengselet, men det skal også bli et dagligliv etter løslatelse. Det kan derfor se ut til at det kan være nødvendig med et rehabiliteringsperspektiv, både for tilværelsen i fengselet, men også for tilværelsen utenfor. Videre står det at begrepet kan ha to betydninger, den ene er: ”Gjeninnsettelse i tidligere verdighet og stilling” (Ibid.), og den andre er: ”Settes i funksjonsdyktig stand igjen” (Ibid.).

Aktivitetsrapporten ”Blues in open tuning” (2011) av sosiolog og tidligere innsatt Bjørn Andersen, dokumenterer mye av de erfaringene, opplevelsene og aktivitetene som har foregått når han har vært innsatt, så vel som hans engasjement i fengsel i ettertid. I denne rapporten er det i hovedsak dokumentasjon for året 2011 på Bastøy fengsel, så vel som noen refleksjoner knyttet til musikkopplegget som verktøy for ”egenhabilitering”, som han definerer det. Det er også beskrevet som et bidrag til hva som kan føre til god tilbakeføring til samfunnet, basert på hans erfaringer. Selv om dette prosjektet er litt utenfor mitt arbeid, så har jeg også en del å gjøre med dette i jobben, og det er nødvendig

⁴⁹ Se kapittel 5. og 6.

informasjon angående hvordan de innsatte selv ser på rehabilitering, endring og tilbakeføring. I rapporten skriver han blant annet om boenheten ”Blueshuset”(Andersen, 2011). Dette huset er for innsatte som er ”ekstra” interessert og engasjert i å bidra musikalsk i band og samspillsaktiviteter (Ibid.). De bor i et hus der alle driver med musikk (Ibid.). Han beskriver dette huset som en faktisk arena for ansvarsutvikling⁵⁰, satt ut i praksis. Han beskriver det som et sted som har en terapeutisk virkning gjennom kulturelle virkemidler. Han skriver: ”Med *terapi* menes ganske enkelt at det å kunne drive med kulturell virksomhet og ikke minst musikk, er en måte for den enkelte å komme gjennom selve straffegjennomføringen og takle fengselstilværelsen” (Andersen, 2011, s. 37). Denne beskrivelsen er nært knyttet opp mot Ruud (1997; 2013) sin tanke om ”Det sosiale rom” og ”Tiden og stedets rom”, der musikken knytter menneskene sammen i fellesskap innenfor en bestemt tid, på en bestemt plass. Hvor musikken innen for denne konteksten kan bidra til et individuelt livsløp, så vel som en opplevelse av fellesskap og felles minner (Ibid.). Denne uttalelsen av Andersen (2011) kan også knytte terapibegrepet opp mot rehabiliteringsbegrepet, gjennom det å mestre dagliglivet på en bedre måte enn tidligere.

Hvis man går tilbake til helsebegrepet, og den kontekstuelle forståelsen av det, vil man kanskje si at en musikkterapeut eller andre som jobber innenfor et helseperspektiv, må ha en forståelse for at helse vil kanskje ha en helt annen betydning for den du jobber med, enn det, det har for deg. Dette ser jeg på som fundamentalt når man jobber innen rehabilitering i kriminalomsorgen. - Hva er behovene? Gjennom forskningsfunnene basert på hva som er god helse, var det mye som tydet på at mestring var sentralt (Fugelli og Ingstad, 2001). Mestring er også individuelt og kontekstuell. Hvis du sitter i rullestol, kan et betydningsfullt mestringperspektiv innen helse for eksempel være å reise seg opp, for å hente noe i skapet. Mens for et barn med multifunksjonshemming, kan mestringen ligge i å for eksempel klare å uttrykke ja og nei. For den innsatte kan mestringen ligge i å kjenne på selvbestemmelse i eget liv, det å ha en ”stemme”. Dette med mestring blir derfor svært betydningsfullt i rehabiliteringen.

⁵⁰ Henviser til der det står om Bastøy sine visjoner om å være en arena for ansvarsutvikling, Punkt 1.2 og 2.1.1

5 Empiri – analyse og funn

5.1 Innledning til kapittelet

I dette kapittelet vil jeg presentere resultatene og tolkningene av datainnsamlingen. Analysekategoriene blir ikke delt opp på samme måte som i teorikapitlet, men beskrevet under kategorien *Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling*. Denne kategorien er fremtredende i alt som har skjedd under timene, og binder også de andre kategoriene sammen i dette prosjektet. Dette kapittelet er skrevet med en tolkende og beskrivende innfallsvinkel. Jeg vil understreke at dette er skrevet med egne ord, men med godkjennelse fra den innsatte. Det vil også være noen sitater og utdrag fra samtaler som er direkte sitert. Det har vært store mengder viktig informasjon i dette prosjektet, og beskrivelsen fra datainnsamlingen er i stor grad redusert. Metodisk er den empiriske dokumentasjonen hentet fra observasjoner, logg og lydopptak⁵¹. Sentrale begreper for dette kapittelet er: *Prosesen, kartlegging, mening og mål, mestring, selvbilde, glede og rehabilitering*.

5.2 Rehabilitering – med fokus på endring og/eller utvikling

Når vi begynte denne prosessen var det tre og et halvt år til Frank skulle løslates, hvis han slipper ut med 2/3 soning. Løslatelsesdatoen er en viktig dato for Frank, men ikke minst også for de ansatte i fengselet. Det er denne dagen man skal sende en tidligere kriminell ut i samfunnet, og det er en felles oppgave at han er klar og rehabilitert innen den tid.

5.2.1 Kartlegging, mening og mål

Vi startet hele prosessen med en kartlegging av hvordan og hvorfor vi ønsket å ha en periode på 10 timer med musikkterapi. Det var vesentlig å se på hvilke utfordringer vi skulle ta for oss i en musikkterapeutisk prosess, så vel som å se på de muligheten vi hadde innenfor tidsperspektiv og kapasitet. Helseaspektet er fremtredende i en musikkterapeutisk sammenheng. Det var derfor naturlig å gå inn på hva vi kunne gjøre, som kunne bidra til opprettholdelse eller bedring av helsen til Fank. Frank fortalte en del

⁵¹ Henviser til Kapittel 3.

om seg selv og bakgrunnen for at han var i fengsel, så vel som hans tidligere erfaringer med helsevesen og kriminalomsorg.

På kartleggingstimen fortalte han at dette var fjerde gang han satt inne. Alle gangene han har blitt dømt til fengselsstraff, har han gjort kriminelle handlinger i beruset tilstand. Det har vært alt fra ”fyllekjøring”, vold, og denne siste gangen drap. Han forteller at han har deltatt på et rusmestringskurs i fengslet. På rusmestringskurset hadde han og de andre deltagerne skrevet en liste over pluss- og minussider ved rus. Da fortalte han at det positive med alkohol var at han ble litt mer utadvendt.

På kartleggingstimen bestemte vi oss for å ha noen mål for de 10 musikkterapitimene vi skulle ha. Han kom med noen tanker om at det å gå ut av ”komfortsonen”, og bli litt ”tøffere” og mer utadvendt, var ønsker han hadde når det gjaldt sin egen hverdag. Han forteller selv at han er ganske beskjeden og ikke er den som snakker høyst i sosiale settinger. Han forteller videre at alkoholen har i denne sammenheng vært hjelpelig fordi da har han turt litt mer, noe som dessverre også har ført til drastiske situasjoner. Han sier at han ikke lenger ønsker å drikke alkohol, men at han ønsker noe som kan tilføres på den måten at han ”tørr” litt mer. Vi bestemte oss for at vi kan prøve å bruke musikken som et slags supplerende middel mot rus, og at dette kan kanskje bidra til nye mestringsopplevelser som kan gjøre han litt tøffere, få forsterket stemme og styrket selvbilde. Han ønsket å bruke musikken i form av å lære mer piano og sang. Litt fra samtalen vi hadde under kartleggingen:

Jeg: ”Det var det eneste positive med alkohol”

Frank: ”(>)At jeg slipper meg litt mer løs, ja”

Jeg: ”Og at vi kanskje kan bruke musikken som et middel”

Frank: ”(>) mot det” - ”Jeg er veldig beskjeden når det gjelder nye ting, og sånne ting. Og da hjelper det å drikke. Da blir jeg liksom ikke så beskjeden da”

I helsevesenet har han tidligere fått behandling på en psykiatrisk avdeling, da den første tiden etter drapet var så vanskelig på grunn av skyldfølelse og anger, at han ønsket å

forsvinne ”under torva”⁵². Denne tiden er forbi, men angeren er der fremdeles. Han forteller også at han har et ønske om å gå til psykolog, men ikke får det innvilget i fengselet da de mener han er for ”frisk”. Han meddeler også at han har hatt en del utfordringer med klaustrofobi⁵³, spesielt med tanke på da han satt på lukket anstalt. Jeg forstår det som at anger og angst er vanskelige problemstillinger for den innsatte, så vel som at jeg opplever at dette kanskje kan være noe typisk blant flere som sitter inne.

På mange måter opplever jeg Frank som beskjeden, og jeg tenker at dette kanskje kan komme av liten selvsikkerhet. I terapeutrollen ser jeg det som viktig å se på den innsatte som en ressurssterk person, med mange handlemuligheter. Jeg ser også det vesentlige i å skrive om de utfordringene Frank har. Som terapeut tenker jeg det er viktig å være belest og reflektert på de utfordringene vi står ovenfor med klientene, generelt i musikkterapeutisk praksis. Dette gjelder også i arbeid med innsatte. Fordelene og ulempene i henhold til rus, er noe jeg tenker en terapeut bør se som viktige skildringer fra den innsatte (så vel som andre klienter). Det er et utgangspunkt i at folk ruser seg, så det å anerkjenne det «positive» med rusen, tenker jeg på mange måter er muligheten for å gjøre noe med det, eller å prøve å erstatte disse positive sidene med noe annet. Det er slik jeg reflekterer rundt dette som terapeut, og slik jeg tenker at fokuset til ressursorientert musikkterapi kan være. *Det ene fokuset for timene ble derfor å styrke selvbilde gjennom mestring og utfordring.*

Jeg opplever det som viktig for Frank å bruke soningstiden til noe som kan være viktig og relevant for han og for fremtiden hans. Skole, fritidsaktiviteter og arbeid har vært sentralt i livet hans under soningen på Bastøy. Han forteller også en del om hvordan ”hendelsen” har påvirket og tynget familien, og det at Frank kan gi noe til dem av positive opplevelser, kan være meningsfylt. Moren til Frank har et piano stående hjemme, og han ønsker å kunne gi henne den overraskelsen ved å kunne spille på det og synge for henne. Moren har sagt ved en tidligere anledning at den personen som først kan spille en sang på piano, vil arve det. Frank forteller om gode minner der han har sittet og hørt på bestefaren

⁵² Forklart etter hans ord.

⁵³ Klaustrofobi kommer av det latinske ordet claustrum som betyr stengsel, og det greske ordet fobia som betyr sykelig frykt. Dette er en frykt for å bli stengt inne eller oppholde seg i lukkede rom (<http://sml.sn.no/klaustrofobi> forfattet av: Ulrik Malt, lest 06.04.14 kl. 16.39).

spille på pianoet. Hvis Frank kan dele noen musikkferdigheter med sin familie, er dette noe som kanskje kunne bidratt til et slags beundringsaspekt som kan bety noe for Frank. *Styrket selvbilde gjennom beundring fra andre og av seg selv ble derfor det andre fokuset for musikkterapiprosessen.*

I tillegg til dette, har det kommet frem en del om hvilken glede musikk gir Frank i hverdagen. Livskvalitetsaspektet står høyt på agendaen for dette prosjektet, både med tanke på livet inne i fengselet, så vel som livet utenfor når han er på perm og når han blir løslatt. *Glede i hverdagen ble derfor et tredje fokus for musikkterapiprosessen.*

5.2.2 Styrket selvbilde gjennom mestring og utfordring

Frank hadde et ønske om å kunne synge noen sanger for publikum og for moren sin. Vi bestemte oss derfor for at han skulle delta som solist om et halvt år på en konsert på Bastøy fengsel. Vi fant fram en hel del låter som han hadde et ønske om å synge. Sangvalgene eller musikksmaken til Frank spriker ganske langt ifra det som kanskje kan ses på som den ”stigmatiserte” tanken om hva som er musikksmaken i fengsel⁵⁴. Vi har jobbet med:

- Skyfri himmel
- Oh helga natt
- Sommerfuggel i vinterland
- Right next to the right one
- In my dreams
- Kråkevisa
- Do you hear the people sing
- Vår beste dag
- Hit the road jack (piano)
- Mamma mia (piano)
- Dont worry be happy (piano)

⁵⁴ Henviser til Punkt 4.6.1 - Stigmatisering

Gjennom alle timene vi har hatt, har vi jobbet en hel del med å få mer kraft på stemmen. Det å tørre og synge ut, og jobbe teknisk med pust og bruk av kroppen når man synger, har vært viktige virkemidler i timene. Jeg begynte å kalle det for den såkalte ”operastemmen”, som skulle vise til overdrivelse i sanguttrykket. Når vi bruker denne «operastemmen» eller den «kraftfulle» stemmen, opplever jeg han synger både renere og bedre. I tillegg til at jeg ser på dette som en metode for å få mer kraft på stemmen når det gjelder sang, kan dette også overføres til tale. Noe som kan være fint når han er litt innadvendt.

Under time 2. måtte jeg påpeke noen av de endringene jeg så hos han. Dette var også med tanke på den tiden jeg hadde hatt han i jobben utenfor prosjektet. Stemmen hans var kraftigere og tydeligere, så vel som at han sang bedre enn det han gjorde tidligere. Jeg snakket om de store forandringen som hadde skjedd fra han kom til meg første gang til nå. Da flirte han litt, men jeg tolket det som litt ”blyg” fliring. Det virket som at han trodde meg. Utdrag fra samtalen:

Jeg: ”Før traff du en liten del av tonene, nå er det en liten del av tonene du ikke treffer” – ”For meg så virker du mye tryggere.”

Frank: ”Jeg føler det sånn å, at jeg er mye tryggere sjøl.”

Videre snakket jeg om før, da han hvisket det han sang: ”Da er det ikke så lett å synge riktig heller.”

Mot slutten av time 10. går jeg tilbake til hva vi hadde snakket om på kartleggingen. I forhold til å bruke musikk til å bli mer utadvendt. Jeg spør hva han tenker om det nå.

Frank svarer: ”Jeg hadde jo aldri turt å stått å syngi sånn før. Jeg hadde aldri turt det før.”

Videre spurte jeg om ordtaket til Bateson⁵⁵ hadde noe for seg i denne settingen.

Da svarer han: "Ja det er jo noe av det samme. Du kan ikke tvinge meg til å synge, men du kan vise meg vei til sang. Og sangen hjelper jo på huet mitt."

Jeg: "Hm. Hvordan hjelper det på huet ditt?"

Frank: "Jeg blir jo liksom gladere og du tørr liksom litt mer enn du gjorde tidligere. Jeg er liksom mye mer frampå, ikke frampå liksom, men jeg tør liksom å stå foran en forsamling og synge å... Så det skal jo bli veldig spennende om jeg tørr å gjøre den til jul." (Han henviser til sangen Oh helga natt)

Jeg: "Ja det hadde vært veldig gøy."

Frank: "Ja det hadde vært kjempe moro!"

Jeg: "Åssen er det å bli litt tøffere da?"

Frank: "Det gjør ingen ting det, jeg har bestandig vært litt beskjeden. Også skal jeg jo ut i arbeidslivet igjen, og så skal jeg jo prøve å komme meg i en jobb som en formann eller et eller annet. Og da må du jo være litt frampå. Jeg skal jo ikke være stille og beskjeden og sånn da. Så dette hjelper meg jo på framtida mi og."

5.2.3 Styrket selvbilde gjennom beundring fra andre og av seg selv

Jeg: "Bra." (klapper)

Jeg: "Den siste gangen der var veldig bra. Syns du det sjæl, hørte du forskjellen sjæl?"

Frank: "Ja, jeg hører forskjellen."

Jeg: "Så bra."

Frank: "Det er veldig moro da. Jeg begynner liksom å få det til."

Jeg: "Virkelig altså."

Dette utdraget er fra en samtale vi hadde etter vi hadde sunget "Skyfri himmel", under time 2.

⁵⁵ Henviser til sitatet på side 2.

Frank spør meg ofte om han kan klare forskjellige sanger eller pianospill, før han har prøvd. Han er ofte usikker, og i starten mumlet han når han sang. Jeg ser på det som et stort framskritt da Frank selv sier at han begynner å få det til. Kanskje stoler han mer på seg selv?

Vi hadde noen mål for prosjektet. Målene var blant annet en konsert i fengselet, og at han skulle synge og spille piano for mor når han var på perm. Vi gjennomførte dette ved at han sang solo på to sanger på julekonserten. Han valgte å ikke synge "Oh helga natt", da dette ble litt for vanskelig, men han sang to andre sanger som vi har jobbet mye med. Dette er noe han sier i ettertid at var fint og utfordrende. Han har heller ikke gjennomført det med å spille piano hjemme for mor, men han hadde en annen god opplevelse med musikk litt senere. Han var i en begravelse til en slektning, sammen med moren sin. Da satt han ved siden av mor i kirken, og sang med på sangene som ble spilt i begravelsen. Da hadde moren hans sagt til han at hun syntes han var blitt så flink til å synge. Dette er noe som han forteller at berørte han på en positivt måte.

5.2.4 Glede i hverdagen

Når vi skulle avslutte time 5. kom han med ønske om å synge "Sommerfuggel i vinterland". Dette er en låt vi har spilt mye. Denne gangen sang han skikkelig ut. Han gjorde også noen vokal/melodi endringer som passet godt til akkompagneringen. Jeg opplevde at han fremførte sangen med kraft og følelser. Det var en veldig fin fremføring. Dette var til stor forskjell fra tidligere. Han virker mye tryggere, og mestret sangen mye bedre. Det var ingen nøling. Nøling, hvisking og pressing på toner og tekst har tidligere vært ganske vanlig for Frank, men denne gangen skjedde det noe helt spesielt. Da vi var ferdig med å synge den:

Jeg: "Fint sunget, Frank."

Frank: "Greit."

Jeg: "Greit? Jeg synes det var fint jeg."

Frank: "Syns du det?"

Jeg: "Ja, jeg synes det." - "Jeg merker at det hjelper veldig når vi har sunget tidligere på dagen også"

Frank: "Ja"

Videre forteller jeg han at jeg opplever det som at han er mer trygg og varm⁵⁶.

Frank: "Det er veldig moro da!"

Jeg: "Så fint!"

Frank: "Også blir jeg i litt bedre humør da, når vi synger litt."

Under time 6. snakket Frank en del om de utfordringene som tynget han i hverdagen. Dette er ofte noe timene starter med. Dette er også noe jeg ser på som ganske vanlig i jobben for øvrig. Det er mange av de innsatte som ofte kommer på timene og er nedfor eller irriterte. Han forklarte at det og måtte tilbringe mye tid sammen med folk han ikke liker, gjør han i dårlig humør. Han fortalte om hvor slitsomt det var å hele tiden måtte høre på folk snakke om kriminelle ting og rus.

Frank: "Det er ikke lett å sitte i fengsel."

Jeg: "nei..."

Frank: "Det er tungt av og til."

Jeg: "m-m"

Frank: "Også har du det ikke bra, og så bor du med sånne, og så savner jeg hjemmet mitt. Da blir det fort en stor ball."

(...)

Frank: "Men veit du hva man må gjøre da?"

Jeg: "Nei?"

Frank: "Da må vi synge litt."

Jeg: "Da må vi synge litt." (Bekreftende)

Ved en senere anledning snakker han også om hvordan musikken bidrar til at han får en bedre hverdag. Det blir et avbrekk fra alt det kriminelle, og man glemmer litt at man sitter inne, forteller han. Han sier at det er deilig å komme hit og ikke bare snakke om kriminelle ting. Han synes det er deilig å glemme, for en liten stund, at han sitter i fengsel. Det kan virke som han tenker på musikktime som et avbrekk i hverdagen. Han forteller at når han driver med musikk, eller lytter til musikk, så tenker han ikke på at han

⁵⁶ Dette er også noe som viser seg veldig i lydopptaket.

sitter i fengsel. Videre sier han at han pleier å høre på musikk på rommet, og tenke på hvordan artistene gjør de forskjellige låtene. Han beskriver dette som noe nytt i livet, da han tidligere ikke pleide å høre på musikk i fengselet.

5.2.5 Et menneske bak handlingene

Frank forteller at han ikke vet hvorfor han tok personens liv. Han forteller at det var et affekttdrap. Ved affekttdrap menes at drapet er gjort i et sterkt følelsesutbrudd (SML, affekt, 2009). SML beskriver følelsesutbruddet i affekthandling som noe som ofte rammer hele personen, både somatisk (kroppslig) og psykologisk (Ibid.). De kroppslige ”aktivitetene” kan være økt puls og adrenalinutskillelse, og de psykologiske faktorene er ofte sterkere enn emosjoner, som er ofte mildere og mer sammensatt (Ibid.). En affekthandling, som det i dette tilfellet dreier seg om, kan beskrives som en ureflektert handling, som utarter seg ”primitivt”, som en slags ”kortslutningsreaksjon” (Ibid.).

Videre forteller Frank at han selv tok kontakt med politi, da han ”kom til seg selv” etter den tragiske hendelsen. Jeg opplever historien hans som sterk.

Mannen bak denne dystre fortiden er allikevel mye mer enn kun en ”drapsmann”. Jeg ønsker å legge til et utdrag fra time 2., som jeg tenker beskriver en sårbar mann, med en sterk fortid. Under den andre timen jobbet vi med sangen ”Skyfri himmel” av Bjørn Eidsvåg. Denne sangen har vi jobbet en god del med tidligere også. Utdraget er fra etter vi var ferdige med å synge sangen igjennom en gang, og begge var fornøyde med utførelsen⁵⁷.

Jeg: ”Hva er yndlingsparten din i sangen da?”

Frank: ”Jeg synes den er veldig fin den sangen her, men(...) eh (...) den første (...) jeg synes den første verset der er..”

Jeg: ”Ja?”

Frank: ”Men eh(...) men det er liksom den: Dagen gjør vondt og lyset er ingen venn.”

Jeg: ”M-m, synes du det er fint?”

⁵⁷ Henviser til samtale rett etter ferdig fremførelse av sangen, punkt 5.2.3

Frank: "Jaja, det er liksom litt sant i det."

Jeg: "Ja, det kan jo være noe sant i det. Kjenner du deg selv i det liksom?"

Frank: "Litt"

Jeg: "Ja, mm"

Jeg leser videre på teksten: "Det er tryggest i mørket med skoddene igjen. Det er ække alltid alt er like kjekt å se."

Da forteller han at han alltid hadde for gardinene når han satt på lukket, og at det er mye greiere her på Bastøy. Han forteller at han ikke hadde gardinene oppe på lukket, fordi da så han bare gitter.

Jeg: "Ja, det er en sang som kan bety veldig mye."

F: "Den er ganske hard den derre: Det er tungt å ta tilbake en barndom som er tatt"

Jeg: "Mm"

F: "For kvart mislykka forsøk blir en bare mer forlatt."

Jeg: "Mm"

F: "Du blir liksom lenger og lenger og lenger bak i køen"

Frank forteller at det med barndommen ikke stemmer, for han kommer fra en veldig bra familie, og at det aldri har vært noen problemer der. Videre forteller han at problemene først kom når han begynte å gå på fester. –

Frank: "Det var da jeg fikk problemer."

Jeg opplever han som en rolig, sjenert og forholdsvis stille mann. Han beskriver og forteller mye om kjærlighet han har til mor, søster og onkelbarn, venner og dyr. Han har også fortalt om planer for fremtiden med jobb og skole. Han presiserer at han ikke har hatt noen "tøff" oppvekst, at han alltid har jobbet mye og tatt godt vare på jobben sin, og at han aldri har vært avhengig av alkohol. Derfor drakk han heller ikke i hverdagen. Det er en mann som forteller at han angrer på det han har gjort, og at han har bestemt seg

for å aldri drikke alkohol igjen. Han forteller at han aldri har gjort noe kriminelt, for utenom når han har drukket alkohol. Dette ønsker jeg å skrive, for å vise til at denne mannen er mye mer enn kun de handlingene han har utført.

Det er flere ganger jeg har fått kommentarer som: ”Du er veldig tøff som tørr å jobbe med ”drapsmenn”!” For meg er det vanskelig å argumentere mot dette uten at det blir selvsagt, men allikevel vil jeg prøve, både fra meg personlig og meg som musikkterapeut. For meg personlig handler det ikke om ”å tørre” noe. Jeg ser ikke den innsatte i øynene og tenker: ”Du er en drapsmann”. Jeg tenker heller: ”Har *Du* virkelig drept noen?”. Det skinner ikke igjennom hos den innsatte hvilke tidligere handlinger personen har gjort, men som tidligere nevnt, både i teorikapittelet og under presentasjon av feltet⁵⁸, kan man se noen utfordringer som ligger hos mange av de innsatte. Både før og etter begåtte kriminelle handlinger. Så vel som at det handler om rehabilitering, tror jeg som person og musikkterapeut at det også handler om å se personen, som et menneske med den bakgrunnen og de forutsetningene han har. Mange av handlingene til de innsatte kunne kanskje vært uteblitt, hvis fokuset hadde vært på forebygging og ikke kun på rehabilitering. Dette er nok så tendensiøst, men det har i alle fall noe substans.

⁵⁸ Viser til kapittel 4. og kapittel 2.

5.2.6 I ettertid

På time 10. spurte jeg en del omkring refleksjoner og tanker i ettertid. Jeg spurte blant annet om den daværende problemstillingen, som et spørsmål til han: *Hva kan musikkterapi gjøre med den innsatte i lys av «rehabiliteringsarbeid» i fengsel?* Da svarte han at han tenkte at det har mye med det han har fortalt tidligere, som å bli tøffere og mestre nye ting, og at det kan gjøre hverdagen bedre, med at man blir gladere.

Frank: "Du ser lysere på det. Hvis ikke du har noe å finne på når du kommer ut igjen, kan du kanskje finne på noe med musikk når du kommer ut. Hvis du har feil venner, så kan du jo finne nye venner når du kommer ut igjen. I forhold til hvis du har venner som er på skråplanet. Jeg har veldig lyst til å fortsette i kor når jeg kommer ut igjen. Jeg tror ikke jeg kommer til å synge så mye aleine, men kanskje en salme eller en vise eller no i en kirke, kunne jeg tenkt meg."

6 Metarefleksjon – fra forskning til samfunn

Teoretisk og empirisk sammenfatning

6.1 Drøfting

Ut i fra teori og empiri, ser jeg noen spesielt fremtredende aspekter. I dette kapittelet vil disse aspektene drøftes nærliggende problemstillingen. Konklusjonen vil så avslutte masteroppgaven.

6.1.1 Musikkterapi som bidrag i rehabiliteringsarbeid med en innsatt i en åpen fengselsanstalt

Fokus på endring og/eller utvikling

Fra et musikkterapeutisk perspektiv på rehabilitering tenker jeg at et av de viktige fokusene er troen på den innsatte. På bakgrunn av det som er skrevet i teorikapittelet om hva rehabiliteringsbegrepet innebærer, handler det om mål ved at man skal kunne fungere så godt som mulig, ut i fra de forutsetningene og ønskene man har (SML, rehabilitering, 2009). Dette er nærliggende det Fugelli og Ingstad (2001) skriver om mestring. Mestring kan derfor ses på som et fundament i rehabiliteringsprosessen. Empowerment og ansvarsutvikling, er slik jeg ser det, sentrale begreper innen rehabilitering. Dette handler blant annet om brukermedvirkning, som da Frank bestemte hva han ønsket at timene skulle gå ut på, og hvilke mål og meninger vi skulle ha med prosjektet. Dette kan ses i sammenheng med sitatet av Bateson (1980, i Bruscia, 1998, s. 71), der det handler om at den innsatte selv må ha ønsker om endring, men at man som musikkterapeut kanskje kan hjelpe en på riktig vei. Det handler også om å opparbeide styrke og kraft til å mestre de utfordringene man kan komme ut for senere i livet, som for eksempel da Frank forteller om da han skal ut i jobb, og ønsker en ”kraftigere stemme” og bli mer utadvendt.

Jeg opplever at det å akseptere og anerkjenne det som kommer fra den innsattes tanker, handlemuligheter og musikalske preferanser, skaper rom for meddelelse av de mindre ”glamorøse” sidene, og kan igjen åpne opp for eventuelle muligheter, endringspotensial

og løsninger. Dette bygger på trygge relasjoner, hvor man har tillit til hverandre og konfidensialitet som et terapeut-klient-forhold bør bygges på. Jeg opplever at gjennom anerkjennelse og aksept gir det rom for å utfordre og utvide sin egen komfortsone, og i de øyeblikkene kan det skje mye fint og betydningsfullt, både musikalsk, relasjonelt og kommunikativt. Bjørndal (2012) snakket om dette med trygge relasjoner som er bygget på tillit, spesielt med tanke på observasjoner. Dette er også noe Frank meddeler da han sier at han ville gjerne fortsette å synge når han kommer ut, men at han trenger noen han kan være trygg på.

I det psykoterapeutiske området til Bruscia (1998) snakker han om mål, som dypere innsikt og realitetsorientering. For å kunne gjøre noe med de mindre ”glamorøse” sidene, må man også få eller ha en viss innsikt i det, og et ønske om endring. Frank visste selv at han hadde et rusrelatert problem når det gjaldt alkohol, men han hadde også et løsningsforslag. Han syntes selv at alkoholen gjorde noe med han, som også kunne ses i positiv forstand. Blant annet ga det han en mer utadvendt og tøffere væremåte. Dette er en side han ønsket mer av ved seg selv, men som måtte komme frem i lys av noe annet enn alkohol. Dette er også noe som har vist seg i prosjektprosessen, da Frank sto frem som solist på konsert noen måneder senere. De første timene med Frank, kunne jeg ikke engang høre stemmen hans når han sang. Han syntes det var skummelt og utfordrende. I de siste timene sang han alene når jeg spilte, og han spurte andre innsatte om de ville høre på når han hadde timer med meg. Jeg ser en helt klar endring og utvikling hos Frank.

Fokus på mestring og livskvalitet

Slik jeg forstår det ut i fra Frank sine behov, har livskvaliteten hans styrket seg i løpet av den perioden vi har hatt timer. Han hadde et ønske om å ”tørre” mer. Det å kunne stå foran en forsamling å synge, eller spille og synge for moren, var noe han ønsket.

Mestringen i disse opplevelsene har også gitt Frank et ønske om å fortsette med musikk da han kommer ut. Han sier selv at dette er noe han kan oppsøke, og noe andre kan oppsøke, for å få nye relasjoner til lovlydig mennesker, for eksempel gjennom kor. Dette er noe Riise (2012) skrev om som fokus for rehabilitering i sin masteroppgave, og som bekreftes gjennom funn i denne oppgaven. Mestring gir også en følelse av selvtillit og

selvkontroll, som kan føre til bedring av helse og skape vei for utvikling av identitet (jf. Kap. 4.). Fortellingen fra da Frank satt i begravelsen og sang, og mor kom med bemerkelse av beundring, kan ses på som ikke så ulikt det Ruud (1997) beskriver fra sin informant under ”Det personlige rom”. Moren til Frank hadde kommenterte i ettertid hvor flink hun syntes han hadde blitt til å synge. Jeg opplevde at han satt pris på beundringen fra mor, og at han fortalte dette med stolthet.

Frank snakket en god del om hvilken glede det gav han i hverdagen, når han kom til musikktime med meg. Han fortalte en hel del om hvordan det ga han et avbrekk i hverdagen, der han slapp å føle at han satt i fengsel, og hvor han slapp å tenke og snakke om rus og kriminalitet.

Fokus på identitet

Som skrevet i kapittel 4. Sier Ruud (1997) at: ”Identitetsdannelse foregår alltid innenfor en bestemt sosial, historisk og kulturell kontekst (Ibid., s. 19)”. På den måten kan kanskje musikkterapeuten bidra i en positiv retning, med bruk av musikk. Gjennom det Frank forteller om dette avbrevet fra den kriminalitetsfokuserte hverdagen, er det sannsynlig at lovlydige relasjoner og musikkaktiviteter kan bidra til positiv identitetsutvikling og vedvarende lovlydighet.

Mennesker har som tidligere nevnt, forskjellige personlighetstrekk, utfordringer og opplevelser, som på mange måter definerer en stor del av oss. Gjennom dette prosjektet har jeg fått et innblikk i hva som kan bety mye, personlig for *et* menneske. Alt i alt, snakker vi kanskje om å gjøre mennesker mer tilfredse med den de er, og med den de vil være. – Et slags livskvalitetsaspekt som kan virke inn på helsen til den enkelte, da identiteten kan forenes med det man selv tenker man er. Ja, for i helse ligger det en hel del aspekter som handler om å mestre utfordringene vi står i. Det handler om å mestre for å anskaffe seg god selvfølelse, så vel som at det handler om gode opplevelser. Alt dette kan igjen føre til trygghet i seg selv, som er viktig å ha med seg når man kanskje skal velge en annen vei i livet.

Musikkterapeutisk innfallsvinkel

Gjennom opplevelser fra egen praksis mener jeg at de innsattes utfordringer er komplekse, så det er aldri kun en utfordring å ta tak i. Felles for dem alle er at holdningene deres ikke kan innfris med samfunnets normer og regler/lover, og at det de har gjort ikke kan aksepteres fra samfunnets side. Av erfaringer ser jeg at mange av de innsatte har i flere år levd under voldelige og omsorgsviktende forhold, og mange har et absolutt behov for å bedre sin egen helse. Jeg opplever at flere føler seg undertrykt og føler på ensomhet og tristhet i fengselet. Dette er blant annet noe jeg opplever at Frank snakker om som utfordrende, da vi snakket om sangen ”Skyfri himmel”.

Jeg tenker at å bedre helsen hos et enkelt individ vil ha ringvirkninger, og vil derfor påvirke et større system. Her er det økologiske praksisområdet som Bruscia (1998) beskriver, et essensielt fokus. Man ønsker at fengselet skal være en arena for ansvarsutvikling og forebygging mot ny kriminalitet. Dette er noe som i sin sammenheng er gunstig for samfunnet vi lever i. Med dette tenker jeg at hovedformålet med musikkterapi i fengsel er å hjelpe de innsatte til en positiv utvikling når det gjelder lovlighet og ansvar. Dette må igjen gjøres på helt forskjellige måter fra innsatt til innsatt, på grunn av de store forskjellene i utfordringer. Når det gjelder musikkterapeutisk arbeid med tanke på rehabilitering, handler det selvsagt om et økologisk fokus (Bruscia, 1998), da det til syvende og sist er her det forhåpentligvis ender.

I løpet av prosjektarbeidet har jeg fått inntrykk av at det er mange som har formeninger om hva som er gode musikkaktiviteter og musikksmak blant de innsatte. Dette er ikke nødvendigvis de samme resultatene som har vist seg under dette prosjektet.

Forskningsfunnene som dreier seg om hiphop/rapp og subkulturer (Ruud 1997, 2013), samt Andersen (2011) sine tanker om Blues og Rock, har ikke de samme resultatene som i dette prosjektet, eller mine erfaringer fra praksis som sådan. Frank hadde sine musikkpreferanser som betydde noe for han.

6.2 Avslutning

Problemstilling:

Hvordan kan musikkterapi bidra i rehabiliteringsarbeid med en innsatt i en åpen fengselsanstalt?

- Med fokus på endring og/eller utvikling av livskvalitet og identitet, gjennom mestring og deltagelse.

Konklusjon:

I perspektiv av rehabiliteringsarbeid i fengsel kan musikkterapi:

- Bidra til å opparbeide styrke og kraft til å mestre utfordringer.
- Bidra til musikalsk aktivitet som kan supplere for alkoholrusens positive aspekter
- Bidra til betydningsfulle øyeblikk for den innsatte, og et avbrekk fra fengselstilværelsen, gjennom glede i hverdagen og håp for fremtidig mestring og nye gode opplevelser.
- Bidra til økt kunnskap gjennom musikk, som man kan bruke i andre settinger. I denne forbindelse har blant annet språk som engelsk vært et didaktisk perspektiv.
- Bidra til ny positiv aktivisering når man er løslatt, for eksempel gjennom interesse for å fortsette i kor eller annen musikalsk aktivitet.
- Bidra til økt selvinnsikt og handlemuligheter, som kan styrke identitetsfølelsen.
- Bidra til gode relasjoner – med andre lovlydige.
- Bidra til beundring fra andre og av seg selv.

Litteratur

Aanes, G. (St.meld. nr. 27 (1997-98)) Om kriminalomsorgen. Hentet 10.06.2013, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/19971998/stmeld-nr-27-1998-/4/1.html?id=316222>

Aanes, G. (St.meld. nr. 27 (1997-98)) Om kriminalomsorgen. Hentet 21.04.13, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/19971998/stmeld-nr-27-1998-/4/4/4.html?id=316233>

Andresen, B. (2011). *“Blues in open tuning”*: Blues og Rock prosjektet i Bastøy Fengsel. (aktivitetsrapport), Ukjent utgivelsessted: Bjørn Andersen

Bjørndal, C. R. P. (2012). *Det vurderende øyet: observasjon, vurdering og utvikling i undervisning og veiledning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Bonde, L. O. (2009). *Musik og menneske: Introduksjon til musikkpsykologi*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Bruscia, K. E. (1998). *Defining music therapy*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers

Bøe, M. & Thoresen, M. (2012). *Å skape og studere endring: aksjonsforskning i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget

Evjen, R., Kielland, K. B. og Øiern, T. (2012). *Dobbelt opp: Om psykiske lidelser og rusmisbruk*. Oslo: Universitetsforlaget

Fugelli, P. & Ingstad, B. (2001) Helse – slik folk ser det. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. Hentet 10.05.14, fra <http://tidsskriftet.no/article/463825>

Hanken, I., M. & Johansen, G. (2009). *Musikkundervisningens didaktikk*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

Jacobsen, D. I. (2003). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode for helse- og sosialfagene*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS

Kriminalomsorgen (2014) Bastøy fengsel. Hentet 25.03.14, fra <http://www.kriminalomsorgen.no/bastoy-fengsel.5018998-242495.html>

Kriminalomsorgen (2014) Hva er straff og straffegjennomføring? Hentet 11.05.14, fra <http://www.kriminalomsorgen.no/hva-er-straff-og-straffegjennomfoering.237844.no.html>

Kristoffersen, N. J., Nortvedt, N. og Skaug, E. A. (red.) (2005). *Grunnleggende sykepleie* (kapittel 2). Oslo: Gyldendal Akademisk

Lindaas, K. (St.meld. nr. 31 (2006-2007)) Åpen, trygg og skapende hovedstadsregion. Rus og kriminalitet. Hentet 11.03.14, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/stmeld-nr-31-2006-2007-/6/2/2.html?id=469261>

Lindaas, K. (St.meld. nr. 31 (2006-2007)) Åpen, trygg og skapende hovedstadsregion. Voldskriminalitet. Hentet 11.03.14, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kmd/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/stmeld-nr-31-2006-2007-/6/2/4.html?id=469263>

Lossius, K. (Red.) (2011). *Håndbok i rusbehandling: Til pasienter med moderat til alvorlig rusmiddelavhengighet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Mæland, J. G. (2005). *Forebyggende helsearbeid: I teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget

Nasjonalt kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse. (2014) Empowerment – egenkraftmobilisering. Hentet 09.05.14, fra <http://mestring.no/laerings-og-mestringstjenester/laering-og-mestring/egenkraftmobilisering/>

Nasjonalt kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse. (2014) Mestring. Hentet 24.02.14, fra <http://mestring.no/laerings-og-mestringstjenester/laering-og-mestring/mestring/>

Nilsen, V. R. (2007). *Musikk i fengsel og frihet – et samfunnsmusikkterapeutisk tilbud*. Hovedfagsoppgave, Norges Musikkhøgskole, Oslo.

Næss, T. (2008a). *Syng og lær matematikk*. Musikkpedagogisk forlag, Oslo

Næss, T. (2008b). *Syng og lær norsk*. Musikkpedagogisk forlag, Oslo

Næss, T. (2009). *Syng og lær samfunnsfag*. Musikkpedagogisk forlag, Oslo

Næss, T. (2011). *Syng og lær RLE*. Musikkpedagogisk forlag, Oslo

Riise, G. A. G. (2012). *Musikkopplæring i fengsel: Musikk som habilitering*. Masteroppgave, Universitetet i Tromsø, Tromsø.

Ruud, E. (2008). Et humanistisk perspektiv på norsk musikkterapi. I Trondalen, G. & Ruud, E. (Red.), *Perspektiver på musikk og helse: 30 år med norsk musikkterapi* (Vol. 2008:3 s. 5-28). Norges musikkhøgskole, Skriftserie fra Senter for musikk og helse, Oslo: NMH-publikasjoner

Ruud, E. (1997). *Musikk og identitet*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Ruud, E. (2013). *Musikk og identitet*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Ruud, E. (1990). *Musikk som kommunikasjon og samhandling: Teoretiske perspektiv på musikkterapien*. Doktorgradsavhandling, Oslo: Solum Forlag

Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervju: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

SML, Store Medisinske Leksikon. (2009) Affekt. Hentet 18.09.13, fra <http://sml.snl.no/affekt>

SML, Store Medisinske Leksikon. (2009) Rehabilitering. Hentet 09.03.14, fra <http://sml.snl.no/rehabilitering>

SNL, Store Norske Leksikon. (2012) Identitet. Hentet 24.03.14, fra <http://snl.no/identitet>

SNL, Store Norske Leksikon. (2013) Salutogenese. Hentet 24.02.14, fra <http://snl.no/salutogenese>

Stige, B., Ansdell, G., Elephant, C., og Pavlicevic, M. (2010). *Where Music Helps: Community Music Therapy in Action and Reflection*. Surrey: Ashgate Publishing Limited

Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori: for helsefag*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Whal, A. K. & Hanestad, B. R. (2007). *Måling av livskvalitet i klinisk praksis: En innføring*. Bergen: Fagbokforlaget

Vedlegg: Samtykkeerklæring, søknader og tillatelser

Samtykkeerklæring

Oslo 2013

Forespørsel om å delta som informant i forbindelse med Hanne Johansens masteroppgave i musikkterapi om «Empowerment og ansvarsutvikling. Musikkterapi i fengsel»

Føreløpig problemformulering er: Hva kan musikkterapi gjøre med den innsatte i lys av «rehabiliteringsarbeid» i fengsel?

Problemformuleringen kan endres underveis.

Hvem er jeg:

Jeg er student ved Norges musikkhøgskole, og studerer 1. året på master i musikkterapi. I forbindelse med mitt masterprosjekt ønsker jeg å gjennomføre en casestudie, som vil være et musikkterapiprosjekt over 10 timer, med en innsatt i fengsel. Hensikten er å få finne ut hva musikkterapi kan gjøre med/for en innsatt i et fengsel, i lys av rehabiliteringsarbeid.

Hva skal jeg:

Ved hjelp av teori skal jeg sette opp et musikkterapiopplegg som skal gå over 10 timer. Jeg vil kartlegge og evaluere i samråd med informanten hvordan timene er/vil bli. Timene vil etter planen gjennomføres i løpet av sommeren 2013, og transkriberingen/analyse av logg og lydopptak vil etter planen være ferdig i løpet av 2013.

Behandling av datamateriale/lydopptak:

Datamateriale vil bli slettet innen 1. august 2014. Det er frivillig å delta i masterprosjektet, og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis uten å begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle data som er samlet inn bli slettet. Opplysningene vil bli

behandlet konfidensielt, og ingen enkelt personer vil kunne gjenkjennes i den ferdige masteroppgaven. Mine informant kommer til å bli omtalt under et fiktivt navn.

For at jeg skal kunne gjennomføre masterprosjektet ber jeg om tillatelse til å ta lydopptak av timene. Dette for at viktige opplysninger ikke skal bli utelatt. Datamateriale vil bli oppbevart i låst skap i fengselet og på Norges Musikkhøgskole når timene er avsluttet.

Som informant har du rett til å få innsikt i innholdet av masterprosjektet når du måtte ønske. Når caset er transkribert vil du få tilsendt innholdet slik at du kan se over og be om endringer dersom det er behov for det.

Samtykkeerklæringen kopieres i 2 eksemplarer. Timene er taushetsbelagt fra begge parter og skrives under av både musikkterapeut og informant.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Har du spørsmål i forbindelse med denne henvendelsen, kan du gjerne ta kontakt med meg på telefon eller adressen under.

Med vennlig hilsen
Hanne Johansen
Musikkterapistudent ved Norges musikkhøgskole
Tlf. 48361063
Adresse: Torødveien 77a, 3135 Torød

Samtykkeerklæring til å delta i masterprosjekt

Jeg har mottatt informasjon om masterprosjektet «Empowerment og ansvarsutvikling. Musikterapi i fengsel» og gir med dette tillatelse om at caset blir tatt opp på lyd, og er jeg er villig til å delta i studien.

Dato: _____ Underskrift: _____

Dato: _____ Underskrift: _____

Kriminalomsorgen region sør

Hanne Johansen,
Torødveien 77 a
3135 TORØD

Deres ref:

Vår ref:
2009/07593-72/602

Dato:
22.04.2013

SØKNAD OM TILLATELSE TIL FORSKNING

Kriminalomsorgen region sør har mottatt søknad fra Hanne Johansen om gjennomføre en studie på Bastøy fengsel. Studien er del av en master i musikkterapi ved Norges musikkhøgskole. Problemstillingen er: "Hva kan musikkterapi gjøre med den innsatte i lys av «rehabiliteringsarbeid» i fengsel?"

Studien skal omfatte én innsatt og skal dokumentere en musikkterapiprosess. Det skal legges opp musikkterapitilbud én time i uken over 10 uker for den innsatte.

Prosessen vil bli dokumentert i samarbeid med klienten. Prosjektet skal utformes som aksjonsforskning. Det skal benyttes lydopptaker til dokumentasjon av prosessen. Opptakene vil bli slettet innen 1. august 2014. Det vil bli skrevet logg underveis.

Søknaden inneholder prosjektbeskrivelse, tidsplan, informasjonsskriv til innsatte, samtykkeerklæring og bekreftelse fra veileder og er utformet i tråd med retningslinjene for forskning i kriminalomsorgen.

Søknaden er muntlig avklart Bastøy fengsel som har gitt tillatelse til gjennomføring av studien ut fra en sikkerhetsmessig og kapasitetsmessig vurdering.

Direktøren for kriminalomsorgen region sør finner på dette grunnlag å kunne godkjenne gjennomføring av studien.

Erling Faste
Ass.regiondirektør

Torbjørn Eriksen
Seniorrådgiver

Postadresse:
Dokumentsentor
Postboks 694
4305 Sandnes

Besøksadresse:
Kjelleveien 21
Tønsberg

Telefon: 33 01 78 00
Telefaks: 33 01 78 01
Org.nr: 982 348 714

Saksbehandler:
Torbjørn Eriksen
E-post: postmottak.region-
sor@kriminalomsorg.no

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Bente Almås
Fagseksjon for musikkpedagogikk og musikkterapi
Norges musikkhøgskole
Postboks 5190 Majorstua
0302 OSLO

Vår dato: 10.05.2013

Vår ref:33723 / 3 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.03.2013. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 07.05.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

33723	<i>Empowerment og ansvarsutvikling. Musikkterapi i fengsel</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Norges musikkhøgskole, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Bente Almås</i>
Student	<i>Hanne Johansen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

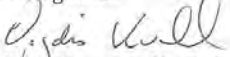
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.08.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Linn-Merethe Rød

Kontaktperson: Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Hanne Johansen, Torødveien 77 A, 3135 TORØD

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07, kyrr@svarvat@svi.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47 77 64 43 36 nsdmaa@sviuit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 33723

Personvernombudet finner at prosjektopplegget er tilfredsstillende utformet og frivillighetsaspektet godt ivaretatt, jf. e-postkorrespondanse med prosjektleder. Prosjektet er godkjent av Kriminalomsorgen region sør.

Prosjektet skal avsluttes 01.08.2014 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Norges
musikkhøgskole
Norwegian Academy
of Music

Torbjørn Eriksen
seniorrådgiver
Kriminalomsorgen region sør
tlf. 33 01 78 18/ 92 62 39 80
epost: torbjorn.eriksen@kriminalomsorg.no

[Sted]
24. april 2013

Vår ref.
ba

Deres ref.
[Deres ref]

Bekreftelse fra faglig leder.

Jeg orienterer herved om at undertegnede er faglig ansvarlig veileder for masterstudent Hanne Johansen. Hun studerer master musikkterapi ved Norges musikkhøgskole.

Veiledningen gjennomføres fortløpende gjennom hennes 2-årige studium, med oppstart vår 2013 og avslutning innen 1. august 2014. Veiledningen gjennomføres face to face, ca hver 14. dag, der vi gjennomgår hennes tekst og-eller hennes empiri.

Hanne Johansen har utarbeidet en prosjektbeskrivelse som er fyllestgjørende og som danner et fint utgangspunkt for prosjektet.

Undertegnede er førstelektor i pedagogikk/musikkterapi og har derved forskerkompetanse.

Mvh

Bente Almås
førstelektor

Norges musikkhøgskole
Org. nr: 974 761 106

Slemdalsveien 11
PB 5190, Majorstua
NO-0302 OSLO

T: +47 23 35 70 00
E: post@nmh.no
nmh.no

Saksbehandler
Bente Almås
E: ba@nmh.no
T: 23367250